

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

#9

JAARGANG 29
SEPTEMBER 2022

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

Populistisch cultuurchristendom

De vraag van Jezus

Geboorteprocessen

Gereformeerd en missionair in India

Redactioneel

Onderscheid tussen geloof en ongeloof... en dan ook nog in jezelf: je eigen geloof en je eigen ongeloof dat daar nog onder verborgen zit... Chris van Zwol legt het in zijn Schriftlicht bloot en wijst op de Christus die er iets tegen heeft.

In Woordwaarde vinden we een andere tegenstelling. Erik van Alten laat aan de hand van de brief van Jakobus zien dat begeerte zonde baart. En het kleinkind is de dood. Terwijl de verkondiging van de waarheid je juist tot leven roept, en je klaar maakt als eersteling voor een nieuwe wereld. Beslissend is hoe je omgaat met alle omstandigheden in het leven: vanuit de begeerten van je boze hart, of vanuit wat je als waarheid is verkondigd.

Deze keer een dubbele rubriek Actueel, over het rechts-conservatieve denken. Dat afficheert zich weleens als joods-christelijk. Maar waar het echte geloof ontbreekt, blijkt het middel tegen de links-liberale overmacht erger dan de kwaal.

Veel begrippen die bijvoorbeeld PVV- en Forum voor Democratie-kringen gebruiken, verdienen en ontvangen een nadere bestudering. Want woorden kunnen liegen en ze kunnen de waarheid spreken. Wie zijn best doet ontvangt veel van Balten Pieter Hagens.

Benno Zuiddam betoogt dat ook in het boek *Vuur dat nooit dooft* van René Erwich en Almatine Leene sprake is van liegen met woorden. Het boek schept eigen waarheden en wordt daarom een sprookjesboek genoemd. Dat is geen misselijke kritiek.

Henk Drost biedt een blik over de grens. Hij portretteert voorganger Lungawiruol Khawbung (maar zeg maar Lawr) uit India. Lees hoe we wereldwijd elkaar kunnen versterken in het geloof.

Ten slotte: in dit nummer nemen we afscheid van onze redactiesecretaris Jan Kooistra. Sipke Alserda is bereid zijn taak over te nemen.

Kees van Dijk

282	REDACTIONEEL KEES VAN DIJK
283	SCHRIFTLICHT Een dunne lijn tussen geloof en ongeloof CHRIS VAN ZWOL
286	ACTUEEL • Rechts-conservatief denken - een overzicht • Rechts-conservatief denken - een taxatie BALTEN PIETER HAGENS
295	COLUMN Re-creatie RUFUS POS
296	WOORDWAARDE Twee geboorten ERIK VAN ALTEN
299	NIEUW CAHIER Verzet en tolerantie BALTEN PIETER HAGENS
300	INTERVIEW Gereformeerde kerken in India HENK DROST
304	GELEZEN • Sprookjesboek BENNO ZUIDDAM • Nieuwe kruisvaarders LUCIUS DE GRAAFF
313	UIT ANDERE BLADEN Homoseksualiteit en het belijden van de kerk PERRY STORM
320	GEDICHT De dieren. Aart van der Leeuw GERT SLINGS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
RIJKSMUSEUM

Een dunne lijn tussen geloof en ongelooft

'Wie zeggen de mensen dat ik ben?'
'Wie denken jullie dan dat ik ben?'
(Matteüs 16:13 en 15) ▶

Meester van Haarlem, *Christus met zijn leerlingen*, 15e eeuw

‘Wie zeggen de mensen dat ik ben?’ (Mat. 16:13, Mar. 8:27, Luc. 9:18). Het is een uitdagende vraag van Jezus aan zijn leerlingen. Jezus die op dat moment al zoveel wonderen had gedaan, die met zoveel gezag sprak en die in staat was om strikvragen van de leiders van het volk te doorzien en te weerleggen omdat Hij de harten kende, die Jezus, wie is Hij eigenlijk? Uit het antwoord van de leerlingen horen we dat de meningen van tijdgenoten verdeeld zijn. ‘De mensen zeggen dat u Elia bent, of Johannes de Doper, of Jeremia, of een profeet’ (Mat. 16:14). Hij is een profeet, daarover zijn ze het eens, maar het klinkt allemaal nog erg neutraal.

De claims van Jezus

Dan scherpt Jezus de vraag aan: ‘Wie denken jullie dan dat ik ben?’ (Mat. 16:15). Je voelt dat deze vraag beladen is. Deze vraag moet je beantwoorden. En het antwoord bepaalt hoe jij met Hem omgaat. C.S. Lewis zei dat je van Jezus alles kunt vinden, maar dat je nooit kunt uitkomen bij: Hij was een wijs leraar en zei mooie dingen. De claims die Jezus doet gaan namelijk veel verder dan wijze lessen. Jezus vraagt naar of totale aanvaarding of totale afwijzing. Er zit niets tussen. En volgens Lewis zijn er dan drie keuzes: of Jezus bedriegt de mensen moedwillig met zijn claim dat Hij door God gezonden is. Of Jezus is een gek met een messiascomplex. Of Jezus is wie Hij zegt te zijn en dan moet je Hem gehoorzamen.

‘Wie zeggen jullie dan dat ik ben?’ ‘U bent de Messias, de Zoon van de levende God’ (Mat.16:16). Petrus erkent

Jezus niet als zomaar een leraar, Hij is dé door God gezondene! Dit is een titel van beslissende betekenis. Hier passen woorden die de catechismus gebruikt: Hij is onze *hoogste profeet en leraar, onze enige hogepriester en onze eeuwige koning* (Zondag 12). Het is deze belijdenis die Petrus promoveert tot rots van de kerk (Mat. 16:18-19). Dit is het geloof dat Jezus zoekt: alles, of niets. Warm, of koud, maar niet lauw.

Anticlimax

Zo enthousiast als Petrus Jezus als Messias erkent, zo fel wijst Petrus vervolgens zijn Messias terecht wanneer Jezus vertelt dat Hij naar Jeruzalem moet gaan om daar door toedoen van Israëls leiders te lijden en te sterven om na drie dagen weer op te staan! Ongekend wat een anticlimax is dit wanneer Petrus zijn Messias apart neemt en bestraffend toespreekt voor zijn uitspraken! ‘God verhoede het, Heer! Dat zal U zeker niet gebeuren!’ (Mat.16:22). Hij bedoelt het vast goed. Petrus kan zich gewoon niet voorstellen dat de Messias wordt veroordeeld. God wil echt niet dat de Messias zo moet sterven. Op U rust de zegen!

Maar Jezus keert Petrus letterlijk de rug toe! ‘Ga weg achter mij satan. Jij denkt niet aan wat God wil, maar alleen aan wat de mensen willen.’ Zo spreekt Petrus woorden van God, zo spreekt Petrus woorden van de satan. Het is mogelijk dat een mens die overtuigd gelooft – aan intentie geen gebrek zouden we vandaag zeggen – toch uiteindelijk niet wil buigen voor wat dé door God gezondene zegt.

Past het in mijn plaatje?

Dit heeft mij bij de keel gegrepen en laat me niet meer los. Petrus’ twee reacties leggen iets bloot

Jezus vraagt naar of totale aanvaarding of totale afwijzing.

Er zit niets tussen

Zijn liefde doet pijn, **want Hij moet je bevrijden** van niemand minder dan jouw eigen ik

dat eigenlijk ook in mij sluimert. Aan de ene kant is Hij echt mijn Heer en Redder. Ik hou van Hem! Maar, aan de andere kant wil ik niet dat Hij alles is en in alles de eerste is. Weet je wat ik steeds meer ontdek: ik geloof wel, maar het moet wel passen in mijn plaatje. Er zit een flinterdunne lijn tussen geloof en ongeloof, tussen vertrouwen en ongehoorzaamheid.

Ik ben denk ik niet de enige. Herken je niet stiekem dezelfde houding als die van Petrus: jezelf tot Jezus' volgelingen rekenen, maar Hem niet de volle honderd procent laten regeren over jouw leven? Jezus mag best een woordje spreken, maar moet geen dingen vragen die pijn doen. Dat gevoel herken ik bij mezelf.

Wat is er aan de hand dat ik aan de ene kant wegloop met Jezus, maar aan de andere kant wegloop van Jezus? Ik geloof toch dat Hij dé door God gezondene is? Waarom zit dan niet in alles wat ik doe die simpele vraag verwerkt: *wat wilt U dan dat ik doe?* Om met Paulus te spreken, waarom wil ik het goede wel, maar doe ik het goede vaak niet (Rom. 7:18-19)?

Omdat de meeste mensen met hun nobele wensen de onweerstaanbare neiging hebben om hun eigen belang en eigen gelijk meer te dienen dan God en de naaste. Eigenbelang is de vergoddelijking van het ik. Waar het ik op de troon zit, daar delven God en de naasten het onderspit. En dan kan ik tot op een zekere hoogte enthousiast geloven in Jezus, maar dan wel graag zoals 'ik' het wil.

Vraag je eens af: spreekt Jezus je geweten eerst aan, of is Hij de zoveelste wachtende in de rij van je dagelijkse leven. Wie spreekt er het eerste woord bij je tijdsinvulling, als het om je portemonnee gaat, als je 's ochtends

opstaat, als je samen een gezin bent, als je verkering krijgt, als je lid bent van de kerk en er taken zijn te vervullen? Wie spreekt er in jouw dagelijks leven het eerste en laatste woord?

Koning ego overwonnen

Petrus wordt teruggewezen door Jezus. Met de meest felle bewoordingen. 'Ga weg achter mij satan! Jij denkt alleen aan wat de mensen willen. Ik doe wat God wil (Mat. 16:23)!' Juist deze terechtwijzing is evangelie voor ons! Wat God wil is juist goed voor de mensen ook al zint ze de weg niet! 'Ik ga juist de moeilijke weg omwille van jullie', zegt Jezus. Dat is waarom Jezus gekomen is. Jezus is de Messias: de door God gezondene, omwille van ons!

Ja, juist omwille van wat we hierboven hebben ontdekt. Juist omdat ik wil geloven zoals ik het wil en niet zoals Jezus mij vraagt. Juist daarom, omwille van ons *moest* Hij naar Jeruzalem gaan om daar te lijden door toedoen van de oudsten, de hogepriesters en de Schriftgeleerden.

Daar buiten Jeruzalem, op Golgota, aan het kruis, vervloekt, hangend tussen hemel en aarde, daar op die plek komen de twee waarheden van mijn leven samen: Jezus, de van Godswege gezonden eeuwige koning, werd door mensen afgewezen. We deden met Hem wat wij wilden.

Maar Hij deed omwille van jou de wil van de Vader. Juist in die afwijzing door mensen brengt Jezus verzoening omdat Hij het ondergaat om ons te

vergeven. Het is bizar maar waar, daar waar koning ego op de troon leek te winnen van de hoogste koning, daar won Gods grote gebod van de liefde het van ons eigenbelang. Daar bleef Christus, om met de apostel Johannes te spreken, liefhebben tot het uiterste (Joh. 13:1). Daar toonde Christus de gezindheid van Gods vaderhart.

Buigen

Op Golgota boog Jezus, terwijl wij niet voor Hem wilden buigen! Om met Paulus te spreken: 'Hij, die de gestalte van God had, maakte er geen aanspraak op aan God gelijk te zijn, maar deed afstand van zijn positie en nam de gestalte aan van een dienaar. Hij werd gelijk aan de mensen, en als mens verschenen heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis.'

Ieder die buigt voor deze allerhoogste koning ontvangt Zijn liefde en vrij-spraak. Die liefde doet pijn, want Hij moet je bevrijden van niemand minder dan jouw eigen ik. Maar daarvoor komt in de plaats een liefde zonder weerga en zonder eind!

Laat ons buigen en belijden: Heer, wij belijden dat wij met de mond u wel erkennen als koning, maar met daden uw wil afwijzen en vaak een loopje met U nemen. Heer, ontferm u over ons, omarm ons in uw nederige liefde. Smelt onze harde harten door de kracht ervan zodat het grote gebod van de liefde ook in ons leven overwint. ■

Rechts-conservatief denken

Een overzicht

Moslima's op de vrijmarkt
op Koningsdag

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw is Nederland in vrij korte tijd veranderd 'van een behoudend, gezagsgetrouw en zeer christelijk land in een progressief, kritisch en seculier land.' Anders dan in andere – vooral de Angelsaksische – landen kwam er in ons land geen conservatieve tegenbeweging. Dat had te maken met de Nederlandse consensuspolitiek: de culturele revolutie (nieuw links) van de jaren zestig werd door de besturende elite 'verend opgevangen'. Het resultaat was een 'verstandig-progressieve synthese', een nieuwe consensus door middel van politieke compromissen. Progressief zijn was in, maar de Nederlandse regentenmentaliteit (zoals de typering van nieuw links luidde) bleef na het infuus met progressief bloed gewoon voortbestaan.

Ons land ging voorop in de secularisatie (abortus, euthanasie en homohuwelijk). De progressieve golf vanuit de jaren zestig was gericht op bevrijding uit de christelijke moraal van onze verzuilde samenleving. Dankzij de secularisatie werd die moraal bijgesteld in seculiere, progressieve richting; maar het bleef wel een moraal. Nederland werd een seculier land waar het progressief moralisme de toon aan ging geven.

New right

In het progressieve Nederland had de consensuspolitiek een matigende uitwerking. In veel andere westerse landen leidde de opkomst van nieuw links tot een tegenreactie van 'new right'. Boegbeelden van new right waren in de jaren tachtig de Britse premier Margaret Thatcher en de Amerikaanse president Ronald Reagan. De denker erachter was de econoom en politiek filosoof Friedrich Hayek (1899-1992). Hij was de tegenspreker van John Maynard Keynes (1883-1946), de econoom achter de naoorlogse verzorgingsstaat. Hayek had felle kritiek op de verzorgingsstaat die hij zag als opstapje naar een socialistische dictatuur. Zijn kans kwam toen de verzorgingsstaat uit de hand liep en de overheid niet langer de oplossing was maar het probleem werd.

Deze van origine conservatief-liberale denkrichting betreft vandaag niet meer alleen de sociaaleconomische orde in een land maar wordt levensbreed in de samenleving uitgedragen.

Conservatieve reactie

De rechts-conservatieve reactie die destijds bij ons uitbleef, kwam rond de eeuwwisseling. Niet als verzet tegen het emancipatiestreven uit de jaren zestig – maar als logisch vervolg daarop. De secularisatie van de jaren zestig werd er voluit in meegenomen en zo kreeg het Nederlandse conservatisme dankzij deze vertraagde reactie haar eigen kleur. Onze in de jaren zestig en zeventig gesecculariseerde joods-christelijke wortels, inclusief onze emancipatie van vrouwen en homoseksuelen, werden nu met overtuiging in stelling gebracht tegen de fundamentalistische islam.

Vanuit Amerika kwam in de jaren negentig het beeld van botsende beschavingen overwaaien: de islamitische beschaving staat van nature vijandig tegenover de westerse wereld. Mocht men twijfelen of dat vijandbeeld klopte, dan was de terroristische aanslag van 11 september 2001 op de Twin

Towers het overtuigende bewijs. Verzet tegen de islamisering van onze cultuur was derhalve geboden.

Populistisch

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2002 kreeg het rechts-conservatisme vorm via het optreden van Pim Fortuyn. Dat optreden had een populistische stijl (met veel bombarie) die hem goed paste. Zijn provocerende welbespraaktheid deed denken aan polemisten als Willem Frederik Hermans en Gerard Reve. Als praktiserend homoseksueel was Fortuyn als het ware de verpersoonlijking van de botsende beschavingen. Hij richtte zijn verbaal-scherpe pijlen op de culturele elite, de linkse kerk, die 'het volk' met de multiculturele samenleving had opgezadeld (immigranten). De progressieve moraal van die elite ging uit van cultuurrelativisme: elke cultuur is even belangrijk of 'goed' als een andere. Wie, zoals Pim Fortuyn, de islamcultuur achterlijk noemde, kreeg het stempel extreem-rechts (zoiets als 'fout' in de oorlog). De heftige verkiezingsstrijd had een onverwachte afloop toen Fortuyn werd vermoord. Zijn volksbeweging ging betrekkelijk snel na zijn dood aan interne ruzies ten onder.

Multicultureel

Het gesecculariseerde christendom van Fortuyn heeft de normen en waarden van de Verlichting en daarmee van de moderniteit overgenomen. De islam was zover nog niet² en was in die zin voor Fortuyn achterlijk. Concreet ging het over de benarde positie van vrouwen en homoseksuelen binnen de islamitische (sub)cultuur, en onbekendheid met de scheiding van kerk en staat.

Maar er mocht niet gediscrimineerd worden wegens godsdienst: niet verticaal, door de overheid en niet horizontaal, door medeburgers. Derhalve werd er massaal weggekeken: iedereen happy met de eigen cultuur. Dat sloot aan bij de individuele vrijheidsdrang uit de jaren zestig en zeventig, maar in de praktijk groeide de onvrede. Fortuyn zocht de oplossing³ in de opvang van vluchtelingen in de eigen regio,

1 Merijn Oudenampsen, *De conservatieve revolutie* (2018), pag. 11.

2 Pim Fortuyn, *De islamisering van onze cultuur*; in: *Pim Fortuyn, politiek testament* (2022), pag. 448.

3 Pim Fortuyn, *De puinhopen van acht jaar Paars*; in: *Pim Fortuyn, politiek testament* (2022), pag. 426, 427.

een restrictief beleid ten aanzien van gezinshereniging, een gericht emancipatiebeleid voor vrouwen in achterstandswijken en een strenger integratiebeleid, met bijvoorbeeld de eis van beheersing van de Nederlandse taal.

Consensuscultuur

Binnen de Nederlandse politieke verhoudingen is het moeilijk omgaan met politieke stellingnames die buiten de politieke consensus vallen. Zo was kritiek op ons immigratie- en integratiebeleid met betrekking tot de multiculturele samenleving jarenlang onbespreekbaar. Beschuldigingen als 'haat zaaien' werden vrij makkelijk uitgesproken. In de achterstandswijken van grote steden – waar veel immigranten woonden – liep de onvrede hoog op maar die mocht niet benoemd worden. Door het opzienbarende en succesvolle optreden van Pim Fortuyn werd dat taboe doorbroken. Enkele jaren na de moord probeerde Geert Wilders dit stokje over te nemen, maar zijn PVV is te veel een populistische partij met maar één issue, de massa-immigratie. Duidelijk rechts-conservatief is Forum voor Democratie van Thierry Baudet, opgezet als conservatieve denktank en nu een politieke partij. Hoewel aanvankelijk succesvol, versplinterde de partij door interne ruzies met afsplitsingen.

Neoliberalisme

De kritiek op onze consensuscultuur is verbonden met een radicaal liberaal programma. In de jaren tachtig bleek onze verzorgingsstaat onbetaalbaar en werd het beleid bijgesteld in neoliberale richting: er kwam meer marktwerking. Van zuiver neoliberalisme kon echter geen sprake zijn,⁴ omdat dit niet past bij onze consensuscultuur. De nieuwe consensus was het *Akkoord van Wassenaar* (1982), alom bejubeld als basis van het Nederlandse poldermodel.

Het rechts-conservatieve alternatief is een veel stringenter neoliberalisme. Het vindt dat de verzorgingsstaat kan worden afgebouwd, omdat de burger inmiddels geëmancipeerd is en nu verlost kan worden van staatsbevoogding. Een basisinkomen op bijstandsniveau is voldoende. Opvallend is wel de draai van Geert Wilders. Omdat zijn PVV vooral laagopgeleide kiezers trok, herzag hij zijn neoliberale standpunt en profileerde hij zich als beschermer van onze verzorgingsstaat tegen de massa-immigratie die deze ondermijnt.

Partijkartel

De rechts-conservatieve kritiek ziet de Nederlandse consensuscultuur als een negentiende-eeuws bestuursmodel van de gevestigde politieke partijen, die inmiddels het contact met de kiezers verloren hebben. Als een machtigingsdemocratie, waarbij de kiezers periodiek een vergunning aan partijen geven om te besturen. En zoals bedrijven prijsafspraken maken door een prijskartel te vormen, zo maken de elites van de gevestigde partijen politieke afspraken en vormen zo een partijkartel. En zo, luidt de kritiek, hebben de gevestigde politieke partijen in ons land (VVD, CDA, PvdA, D66) zonder instemming van de kiezers heel wat bevoegdheden naar de Europese Unie overgeheveld. In dit democratisch tekort moet worden voorzien door directe democratie, met onder meer bindende referenda (volksstemmingen). De internationale samenwerking mag in geen geval verder gaan dan verdragsorganisaties en moet dus geen bovennationale bevoegdheden hebben. Ons land moet teruggegeven worden aan de Nederlanders.

Natiestaat

Het rechts-conservatisme heeft waardering voor wat cultuurhistorisch is gegroeid en is daarom sceptisch ten aanzien van een egocentrisch individualisme. Het vindt dan ook dat gezin – vul zelf maar in wat dat is – en familie een plaats verdienen tussen individu en natiestaat. Het gezin is dan de plek waar een nieuwe generatie de normen en waarden zal moeten leren om als goede staatsburgers te kunnen functioneren. Met de natiestaat wordt bedoeld een soevereine staat, met wetgevende en uitvoerende macht, die regeert over een bepaald gebied zonder inmenging van andere staten of supranationale organisaties. Voor zo'n natiestaat is het cruciaal dat de bevolking zichzelf ziet als een eenheid met een collectief 'wij-gevoel'⁵: wij, als Nederlanders, voelen ons met elkaar verbonden door de Nederlandse identiteit. Het gaat om onze joods-christelijke normen en waarden (het cultuurchristendom), onze eigen taal, nationale symbolen en onze nationale feestdagen inclusief de christelijke feestdagen. Dat is onze burgerlijke religie.

Vrijheid

Onze grondwettelijk vastgelegde *vrijheden* – vrijheid van godsdienst, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van verenig-

ging – en onze *burgerrechten* – zoals non-discriminatie, gelijke behandeling en recht op privacy – staan onder druk. Oorspronkelijk waren die *grondrechten* rechten van de burgers tegenover de staat, bedoeld als barrières tegen staatsinmenging. Tegenwoordig kennen we ook de horizontale werking van grondrechten. Zo is non-discriminatie niet alleen van toepassing op daden van de overheid jegens burgers, maar ook van burgers onderling. De staat moet nu via regelgeving de rechten van elke burger beschermen tegen alle andere burgers. Dit leidt tot botsingen met vrijheidsrechten en burgerrechten (zoals bij de coronamaatregelen). Voor rechts-conservatieven is deze toenemende staatsbevoegdning een onacceptabele inbreuk op onze grondrechten. Illustratief is het boek *Dwingeland, Orwell in de polder* (2021) van de historicus Coen de Jong.

Gelijkheid

Vrijheid en gelijkheid waren de beginselen van zowel de Amerikaanse als de Franse Revolutie (eind 18^e eeuw) en ze liggen ten grondslag aan onze moderne westerse liberale samenleving. Daarbij was het oorspronkelijke ideaal: 'vrijheid binnen de grenzen van een voor iedereen gelijke wet'.⁶ Die vrijheid was voor ons vanzelfsprekend, zeker na de val van de Muur in 1989. Toch heeft vrijheid ook grote nadelen: het leidt tot ongelijkheid, zoals ongelijkheid tussen arm en rijk en een ongelijke behandeling van bijvoorbeeld mannen en vrouwen. Na de industriële revolutie (1850-1870) richtte de maatschappijkritiek zich op het ontbreken van gelijkheid. In de 19^e en 20^e eeuw werd gelijkheid van kansen het nieuwe ideaal. Begin 21^e eeuw radicaliseert dit ideaal tot gelijkheid van uitkomst, bijvoorbeeld via een vrouwenquotum voor bedrijfsdirecties.⁷ Deze radicalisering zien rechts-conservatieven als de mars van de linkse kerk naar een dictatuur van de gelijkheid.

Samenhang

Centraal in bovenstaand overzicht staat de natiestaat. Volgens de rechts-conservatieve kritiek wordt die in West Europa sinds de tweede helft van de 20^e eeuw ondermijnd door supranationale instanties die de staatssoevereiniteit uithollen en door massa-immigratie die de nationale cultuur (met een wij-gevoel) verzwakt. In beide gevallen was sprake van bewust politiek beleid gericht op eenheid in verscheidenheid met als motto: 'nooit meer oorlog'. De motor achter dat beleid was de Europese elite. Voor rechts-conservatieven is die natiestaat

een onmisbare voorwaarde voor een democratische rechtsstaat, omdat deze zowel nationale soevereiniteit als nationale loyaliteit nodig heeft. Supranationaliteit en multiculturalisme heffen de landsgrenzen op en tasten zo de nationale soevereiniteit en loyaliteit aan. Daardoor ondermijnen ze de natiestaat⁸ en vormen zo een bedreiging voor de democratische vrijheidsrechten van het volk.

Behalve de externe bedreigingen ziet men ook nog een interne vijand: de overheid als loopjongen van de elite die onze samenleving steeds beter onder controle wil krijgen. Hier klinkt de echo van Hayek: de overheid is niet de oplossing – zoals in de verzorgingsstaat – maar het probleem. De vrijheidsrechten van het volk moeten daarom worden verdedigd tegen een overheid die elke crisis aangrijpt om de staatsmacht almaar te vergroten.

Vervolg

Nederland anno 2022 doet in menig opzicht denken aan Nederland rond de eeuwwisseling. Ook nu lokt een sfeer van politieke correctheid rechts-conservatieve provocaties uit. Het politieke midden heeft nog steeds moeite met stellingnames die buiten de politieke consensus vallen. Zo'n provocerende opstelling wordt afgedaan als populisme. De discussies in het parlement gaan vaak over de buitenkant – zoals woordkeus – en vragen niet door naar de achterliggende ideeën. Kritiek op immigratie en inburgering is nu niet meer taboe, maar daar zijn andere taboes voor in de plaats gekomen, zoals kritiek op het klimaatgeloof en op de genderideologie. Op de sociale media zijn 'waar' en 'nep' nogal moeilijk van elkaar te onderscheiden. Onware beweringen kunnen best waar lijken als er een kern van waarheid in zit.

Het is een teken van zwakte om zulke 'waarheidsmomenten' te negeren of te ontkennen. Maar de eerste vraag moet zijn: uit welke bron komt dit op? Daarover gaat mijn volgende artikel in dit nummer. ■

4 Het 'neo' bij liberaal ter onderscheiding van 'klassiek' liberaal wil hier aangeven dat de (kleine) overheid niet passief mag blijven om de markt z'n werk te laten doen maar de marktwerking juist actief moet bevorderen, onder meer via deregulering en privatisering.

5 Thierry Baudet, *De aanval op de natiestaat* (16e druk 2020), pag. 340-344. Cruciaal in het Oekraïne-standpunt van Forum voor Democratie is dat Oekraïne geen natiestaat is.

6 Andreas Kinneging, *Je mag zeggen wat je denkt* (2020), pag. 38.

7 Kinneging, pag. 49.

8 Baudet, pag. 345.

Rechts-conservatief denken

Een taxatie

Vlaggenjurkje
op Koningsdag

In 2020 kwam de Guido de Brès-Stichting, – het Wetenschappelijk Instituut voor de SGP – met ‘een christelijk perspectief op populisme’, de publicatie *Concurrent of bondgenoot*. Auteur dr. Hans van de Breevaart, historicus en wetenschappelijk medewerker van de Stichting, leverde hierin kritiek op SGP-leider Kees van der Staaij die het cultuurchristendom had vergeleken met een prachtige bos bloemen in een vaas: zonder wortels is die bos gedoemd te verwelken.

Zo wordt, aldus de auteur, aan het populistische cultuurchristendom geen recht gedaan. Ook als van een persoonlijke relatie met God geen sprake is (pag. 136), is het ‘goed te erkennen dat het christendom nog altijd van belang is voor de identiteit van onze natiecultuur en het welzijn van de samenleving’¹

- 1 Van de Breevaart ziet mijns inziens cultuurchristenen meer als niet-bekeerden dan als ongelovigen.
- 2 Ik gebruik de term ‘rechts-populisme’ in plaats van ‘populisme’ omdat het hier overduidelijk niet gaat over het links-populisme van de SP.
- 3 Merijn Oudenampsen, *De conservatieve revolutie* (2018), pag. 321.

Algemene genade

Opmerkelijk is dat Van de Breevaart zich hierbij beroept op het leerstuk van de *Gemene Gratie* van Abraham Kuyper. Dankzij de algemene genade hebben mensen zowel een natuurlijk godsbesef als een natuurlijk besef van goed en kwaad dat in het Westen gecultiveerd werd door het christendom (pag. 136). Daarmee onderscheidt de westerse cultuur zich van de islamitische (stam)cultuur.

Hier mis ik wat de Dordtse Leerregels zeggen: De mens kan het licht der natuur niet op de juiste manier gebruiken. Sterker nog, hij vertroebelt het op allerlei manieren en hij houdt het in ongerechtigheid ten onder (hoofdstuk III/IV, artikel 4). Dit wordt in de loop van de geschiedenis juist erger: de *weteloze mens* komt op.

Als de auteur de vraag beantwoordt (pag. 137-139) waar de 'joods-christelijke' en humanistische cultuur dan voor staat, noemt hij dingen als respect voor het individu en de beschermwaardigheid van individuele rechten, zorg voor de armen, de waarde van nationale en christelijke symbolen (eventueel zelfs kerstboom en paaseieren) en respect voor de rechtsstaat. Maar geen woord over de zondeval en de funeste gevolgen ervan (abortus, uitbuiting, ontheiliging van de zondag). En wat zegt 'respect voor de rechtsstaat' als in die rechtsstaat het recht van de samenleving geldt (pag. 158)? Kortom, het ziet er op papier best goed uit, maar de secularisatie is vrijwel weggemasseerd. Hoe valt dit te rijmen met het lidmaatschap van de SGP, een partij die Nederland Gods oordeel aanzegt vanwege de terugval in het heidendom?

Doorwerking

Van de Breevaart ziet in het huidige rechts-populisme² vooral 'een bondgenoot in de strijd tegen de verdere doorwerking van de revolutie van de jaren 60 van de vorige eeuw' (p. 238). Dat rechts-populisme is een rechts-conservatieve reactie op de links-liberale omwenteling uit de jaren zestig. Maar deze (late) reactie is eigenlijk geen verzet tegen het emancipatiestreven uit die jaren,³ maar wordt juist gepresenteerd als een logische voortzetting ervan: de beoogde emancipatie is voltooid en nu is verzet geboden tegen de radicalisering van het emancipatiestreven. Men is tegen een doorgeslagen feminisme dat streeft naar gelijke uitkomsten in plaats van gelijke kansen, maar niet tegen het feminisme als zodanig. De vrouwenrechten worden zelfs ingezet tegen de progressieven die

Het populistische cultuurchristendom is een gesecculariseerd christendom. Zo worden wel allerlei uitwassen bestreden, maar de revolutiegeest zelf blijft buiten schot

de onderdrukking van moslimvrouwen tolereren. En iemand als Pim Fortuyn was zeer gehecht aan de homo-emancipatie.

Maar verzet tegen de verdere doorwerking betekent dat de al bestaande doorwerking stilzwijgend geaccepteerd wordt: het populistische cultuurchristendom is een gesecculariseerd christendom. Zo worden wel allerlei uitwassen bestreden, maar de revolutiegeest zelf blijft buiten schot.

Wantrouwen

Het rechts-populisme in Nederland is verwant aan en wordt ook geïnspireerd door het netwerk van cultuurconservatieven en traditionele christenen in de Amerikaanse politiek, ook bekend onder de verzamelnaam neoconservatieven. Behalve het idee van de botsende beschavingen – de Westerse cultuur botst met de islamcultuur die geen scheiding van kerk en staat kent – wordt langs deze weg ook het in Amerika diepgewortelde wantrouwen jegens de overheid naar ons land geëxporteerd. Dit is een stimulans voor de populistische strategie van rechts-conservatieven. Van de Breevaart ziet populisme als een *stijl* waarvan politici zich bedienen om zittende elites aan te vallen (pag. 20); liefst zakelijk, maar zo nodig dramatisch en bij demonisering van critici ook onder verdenking van kwade wil (pag. 63). Dit slaat dan vooral op een partij als Forum voor Democratie. Juist Forum verdenkt de onbetrouwbare overheid bij voorbaat van een verborgen 'Great Reset-agenda'. Maar zo voed je wantrouwen.

Vijandbeeld

In zijn boek spreekt Van de Breevaart over populisme – meestal is dat rechts-populisme – in plaats van rechts-conservatisme. Het accent ligt hierdoor meer op de stijl dan op de inhoud. De stijl moet ervoor zorgen dat de inhoud mensen aanspreekt en werkelijk impact heeft. Over die inhoud spreekt hij nogal naïef. Bijvoorbeeld over het ‘cultuurmarxisme’: een omstreden theorie over een revolutionaire beweging – de linkse kerk – die uit is op afbraak van de traditionele samenleving via indoctrinatie van culturele instellingen (gezin, school, kerk, enz.). Rechts-populisten geloven er vast in, critici zien het als complotdenken en Van de Breevaart vindt het een interessante bijdrage aan de cultuurkritiek (pag. 95 en ook 250). De verwoestende invloed van alle secularisatie op onze samenleving wordt in deze theorie door middel van een gecreëerd vijandbeeld aan anderen toegeschreven. Dit doen rechts-populisten welbewust – naar Amerikaanse voorbeeld (pag. 221).⁴

De elite

Rechts-conservatief staat tegenover links-liberaal, de zogenaamde elite of linkse kerk. Hoe diepgaand is zo'n tegenstelling? Rechts-conservatief keert zich niet tegen de revolutie van de jaren zestig zelf maar tegen de *radicalisering* van die revolutie en fungeert zo als rem op de revolutionaire progressiviteit. Dit leidt in theorie en praktijk tot een omstreden verschil in maatschappijvisie. De bijbehorende politieke strijd doet denken aan een klassenstrijd van het volk tegenover de elite.

Terecht zegt Van de Breevaart dat de beter opgeleide populist net zo goed bij die elite horen als hun links-liberale opponenten: ‘de elite’ lijkt hier ‘vooral een polemische term te zijn’ (pag. 96) die hoort bij de strategie van polarisatie. Dat geldt ook voor uitlatingen als ‘de minister heeft bloed aan zijn handen’ en ‘er komen tribunalen’. Van de Breevaart veroordeelt die, maar toont ook begrip voor hun woede als reactie op demonisering (pag. 66-67).

Maar dan heb je wel hun vijandbeeld gemist.

Het volk

Bij de elite kun je ook denken – aldus Van de Breevaart (pag. 97) – aan mensen met macht en invloed die nauwelijks of

geen oog hebben voor de belangen van de gewone burger, zeg maar het volk. Verheven boven de uitdagingen van het alledaagse leven kent de elite de leefwereld van de gewone man en vrouw alleen nog uit de krant of van de TV. Een clash tussen elite en volk is zo een botsing tussen wereldburgers en gewone staatsburgers, vóór of tegen globalisering en de EU. Zo'n weergave bevat een kern van waarheid, maar is niet het hele verhaal. Het is rechts-conservatieven als Forum voor Democratie per saldo niet te doen om de *gewone* Nederlanders, maar om de *echte* Nederlanders – dat zijn de Nederlandse staatsburgers met een ‘wij-gevoel’, met gesecculariseerde joods-christelijke normen en waarden en ‘onze’ nationale feestdagen. In hun rechts-conservatieve gedachtegoed staat de eigen verantwoordelijkheid van de echte Nederlanders centraal.

Nationalisme

Het is pijnlijk om te constateren, maar heel wat Nederlanders vangen veel liever Oekraïners op dan Afghanen. Oekraïners zijn veelal christelijke Europeanen; Afghanen zijn Aziaten met als regel een moslimachtergrond, dus met een behoorlijk cultuurverschil. Niettemin zullen alle immigranten zich moeten schikken onder onze Nederlandse wetgeving.

Het opnemen van vluchtelingen als internationale verdragsverplichting – daar wil Forum voor Democratie terstond van af. Vluchtelingen opvangen in de eigen regio met financiële steun van het Westen is voldoende. Zeg maar een ‘Turkije-deal’.

‘Opvang van vluchtelingen in de eigen regio’ klinkt leuk, maar wordt gebruikt om niet-westerse allochtonen uit onze samenleving te weren. Het idee hierachter is dat de natiestaat

**Het is pijnlijk om te
constateren, maar heel wat
Nederlanders vangen veel
liever Oekraïners op dan
Afghanen**

Nederland toebehoort aan (of eigendom is van) de autochtone Nederlanders. Onze geseculariseerde joods-christelijke wortels markeren ook nog eens het verschil tussen de Westerse cultuur en een islamcultuur.

Cultuurconservatisme

Immigratie uit niet-westerse landen wordt gezien als een poging tot 'homeopathische verdunning' van onze cultuur.⁵ Deze uitspraak van Forum-leider Thierry Baudet werd in de links-liberale pers vrijwel direct gebrandmerkt met het stempeel 'racistisch' – wat spitsvondig gepareerd werd met de tegenwerping dat het hier niet gaat over ras maar over cultuur. Ook Van de Breevaart keurt een uitlating als homeopathische verdunning expliciet af: populistten hebben de neiging om 'de grenzen op te zoeken' en gaan daarin soms te ver, zoals hier (pag. 150). Hierin verschillen populistten van de christelijke politiek.

Zijns inziens moeten deze verschillen echter niet overdreven worden. Afgezien van hun bedenkelijke retoriek gaat het uiteindelijk ook de rechtspopulisten erom de multiculturele problematiek vooral niet onbenoemd te laten (pag. 151). Dat is mijns inziens wensdenken. Forum vindt onze multiculturele samenleving vooral problematisch omdat zij niet homogeen is!

Boze burgers

Wat me tijdens het lezen van *Concurrent of bondgenoot* vaak opviel, was het *begrip* van de auteur voor de dubieuze retoriek van rechts-populisten. Hij vindt die zeker niet goed te praten, maar gelet op wat zij vanuit het links-liberale kamp te horen krijgen – 'rechts-extremisme, racistisch, haat zaaien' – wel te begrijpen. Het gaat hier om mensen die misstanden aan de kaak stellen, maar door de links-liberale elite steeds worden gekleineerd en genegeerd. Begrijpelijk dat ze nu provoceren om aandacht te trekken, hoewel dit 'niet de manier was waarop Jezus met Zijn tegenstanders omging' (pag. 218). Maar dat is al te gemakkelijk. De woede van rechts-conservatieven gaat niet over misstanden zoals een toeslagenaffaire maar gaat vooral over persoonlijk ongemak door aantasting van hun persoonlijke vrijheid. 'Wij willen onze vrijheid terug', riepen de coronademonstranten. De ervaring van ongemak/onvrijheid is reëel – maar is ons eigenbelang het hoogste belang?

Landverraad

Wat is het verschil tussen echte Nederlanders en autochtone Nederlanders? Soms wordt de indruk gewekt dat alleen bij de achterban van de PVV en Forum voor Democratie nog echte Nederlanders aangetroffen worden. Een autochtone minister van Volkshuisvesting, die statushouders evenveel recht op een huis geeft als Nederlanders, wordt bijna als landverrader bejegend. Is hij geen echte Nederlander?

Voorrang voor 'het eigen volk' maakt van publieke gerechtigheid een volksvijand

Voorrang voor 'het eigen volk' maakt van publieke gerechtigheid een volksvijand.⁶ Dat vijandbeeld valt op geen enkele wijze te rijmen met wat de Bijbel ons leert: 'Erken omwille van de HERE het gezag van de overheid' (zie art. 36 NGB). De autochtone Nederlanders zijn op geen enkele wijze eigenaar van Nederland. De Bijbel verlangt van alle erkende ingezetenen van ons land dat zij zich gedragen als goede rentmeesters van wat aan hen is toevertrouwd. Juist de opvang van vreemdelingen zoals statushouders (dat zijn erkende vluchtelingen) hoort daar voluit bij.

Vrijheid

Waren de kleine christelijke partijen vroeger soms nog wel bereid om grenzen op te leggen aan de vrijheid van meningsuiting ten gunste van het algemeen welzijn en de goede zeden,

- 4 Je kunt hier ook denken aan de bewering dat de overheid een stikstofcrisis heeft opgetuigd om boerenland te kunnen onteigenen voor woningbouw (eventueel nog: huizen voor asielzoekers). Er wordt een vijand 'ontmaskerd'.
- 5 Elders heet dit 'de omvolking via massale immigratie'. Thierry Baudet, *Het coronabedrog. De globalistische machtsgreep en de Great Reset*, 2022, pag. 266, 267.
- 6 Opkomen voor 'het eigen volk' koppelen aan de haat van allochtonen jegens autochtonen in achterstandswijken en er een christelijke waarde (opkomen voor medemensen in nood) van maken (pag. 140), is een drogreden.

momenteel verdedigen deze partijen het recht van mensen om zich vrij te uiten – ook als de mening in kwestie vanuit christelijk oogpunt verwerpelijk is.⁷

Dat was grotendeels een defensieve reactie, uit angst straks als kleine minderheid zelf niet meer van de diverse vrijheden te kunnen profiteren. Tegelijk is hier ook sprake van besmetting met het virus van de liberale, seculiere wereld waarin vrijheid het hoogste ideaal is.⁸

Van de Breevaart ziet met name een traditionele partij als de SGP als bondgenoot van het rechts-conservatisme. Hij wijst de ChristenUnie, die zich vooralsnog gedeisd houdt (hun partij mag af en toe meeregeren met het establishment) op het populisme van Abraham Kuyper en zijn SGP op het populisme van ds. Kersten (pag. 25-28 en 66).

Bondgenoot?

Van de Breevaart ziet ook ten aanzien van onze joods-christelijke traditie een behoorlijke mate van overlap tussen de standpunten van de SGP en de rechtspopulisten (pag. 250). Illustratief is de visie op het gezin: voor de SGP gebaseerd op het huwelijk tussen een man en een vrouw, terwijl rechtspopulisten best oog hebben voor de cultuurhistorische en actuele waarde van zo'n gezin.

Maar als echte liberalen laten zij een concrete invulling aan mensen zelf over. Al is er in de praktijk van de politiek formeel overlap – het gezin als 'leerschool' voor de samenleving (pag. 121) –, principieel gaan hier de wegen uiteen (pag. 226). In een christelijk SGP-gezin zal die leerschool een andere inhoud hebben (hoop ik) dan in een cultuurchristelijk Forum-gezin.

De scheiding der geesten voltrekt zich juist ten aanzien van onze wel of niet gesecculariseerde joods-christelijke wortels. Als dit verschil nu wordt verdoezeld of gebagatelliseerd, brengt dat de christelijke politiek veel schade toe. ■

7 Remco van Mulligen, *Christelijke partijen voor de vrijheid*, in: Remco van Mulligen en Ewout Klei, *Van God los*, 2014, pag. 186.

8 Van Mulligen, pag. 180.

De Bijbel verlangt van alle ingezetenen van ons land dat zij zich gedragen als goede rentmeesters van wat aan hen is toevertrouwd. Juist de opvang van vreemdelingen zoals statushouders (dat zijn erkende vluchtelingen) hoort daar voluit bij.

RE-CREATIE

Het lijkt er op dat jongeren (en ouderen) in de loop van de tijd anders tegen hun baan zijn gaan aankijken. Veertig jaar geleden zochten jongvolwassenen werk dat hun bevrediging schonk en hen in staat stelde op eigen benen te staan. Als ik me niet vergis ligt de focus vandaag veel meer op het financiële aspect. Ik heb heel wat jongeren gesproken die hun baan slechts zien als middel om in het weekend en tijdens de vakanties pas echt te kunnen leven. Een beetje zwaar aangezet zou je kunnen zeggen dat het 'creëren' (cultuuropdracht) steeds meer in dienst is gekomen van het 're-creëren' (ontspanning). De vele klaagzangen tijdens de covid lockdown bevestigden dit beeld. Het allergrootste lijden van onze maatschappij leek wel het niet meer kunnen genieten van horeca- en bioscoopbezoek, van uitgaan en deelnemen aan festivals en van de roes van het regionale carnaval. Opvallend dat internationale media onlangs, op het moment dat de wereldstad Shanghai weer op slot dreigde te gaan, bijna alleen spraken over de enorme gevolgen die dit voor de vele toeristen (recreanten) zou hebben.

Ik schrijf deze column in de weken dat het nieuws gedomineerd wordt door de gevolgen van de klimaatverandering: een extreme hitte in Europa en de VS. Opnieuw valt het op dat in de berichtgeving veel plek is ingeruimd voor de hinder die juist het toerisme van al deze droogte en branden ondervindt. We zien gigantische bosbranden, maar ook grote goudgele graanvelden die in korte tijd gereduceerd worden tot zwartgeblakerde vlakten. Tegelijk horen we in interviews veel kampeers die van hun camping verdreven zijn en in sportzalen opgevangen worden met soep en

broodjes. De creatie (schepping) wordt verwoest, maar het lijken vooral de re-creanten te zijn die geraakt worden.

Is mijn waarneming objectief? Vast niet helemaal. Maar ga er voor het gemak van uit dat er op z'n minst sprake is van een (lichte) tendens. Kijk bijvoorbeeld naar de wereldwijde jammerklachten over een uitspraak van het hoogge-rechtshof in Amerika over het recht op abortus. Na meer dan vijftig jaar agressieve seksuele voorlichting en een vrijwel onbelemmerde beschikbaarheid van alle mogelijke voorbehoedmiddelen, wordt nu een beeld opgeroepen alsof iedere vrouw die niet direct staat te juichen bij een zwangerschap ineens slachtoffer is van, ja van wat of van wie eigenlijk? Is het niet zo dat ook hier in de meeste gevallen sprake is van een re-creatieve seksuele leefstijl die mogelijk een belemmering gaat ondervinden als ongewenste gevolgen achteraf iets minder gemakkelijk kunnen worden weggewerkt? Juist op ethisch gebied blijkt vaak dat niet de creatie, maar de re-creatie tot uitgangspunt gekozen wordt.

Van onze aarde zullen wij nooit een paradijs kunnen maken. Dat is trouwens wat we ook dagelijks via de media kunnen waarnemen. Ons onmatige verlangen naar recreatie en genot brengt onze aarde steeds dichterbij de afgrond. In feite vertolken de seculiere media onbewust en ongewild één grote roep om uitkomst en redding 'van Hogerhand'. Als gelovigen mogen we, tot ons geluk, leven in de zekerheid dat de Here ons eens zal laten zien en ervaren wat echte re-creatie is: niet anders dan een heerlijke herschepping. Juist ook van al onze menselijke verlangens. ■

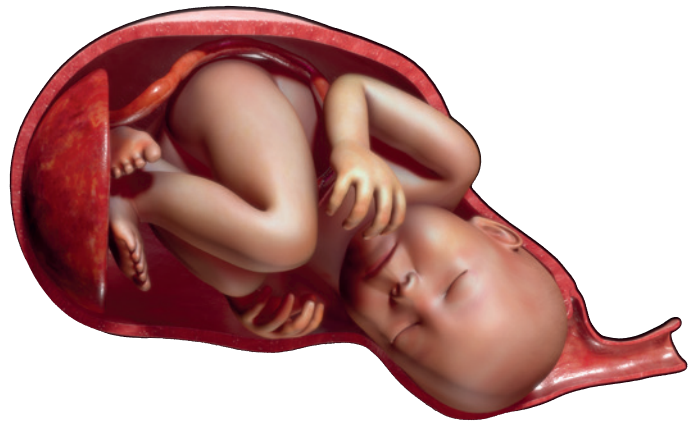
**Ons onmatige
verlangen naar recreatie
en genot brengt onze
aarde steeds dichterbij
de afgrond**

**Is de begeerte
bevruucht, dan baart
ze zonde; en is de
zonde volgroeid, dan
brengt ze de dood
voort.**

**Hij wilde ons door de
verkondiging van de
waarheid tot leven
roepen, om ons de
eersten te maken in
zijn schepping.**

Twee geboorten

Nadat Jakobus zijn lezers heeft begroet (1:1), gaat hij gelijk over tot zijn eerste onderwerp: beproevingen (1:2-4). In vers 12, na een aantal andere onderwerpen te hebben besproken (1:5-11), komt hij daarop weer terug: ‘Gelukkig is de mens die in de beproeving staande blijft.’ Maar in vers 13 gaat het plotseling over verleidingen.

Beproevingen of verleidingen

Wat is het verschil? In het Grieks is dat er in ieder geval niet – in beide gevallen gebruikt Jakobus hetzelfde woord: *peirasmos*, of het werkwoord *peirazomai*. Dit woord (en de afleidingen ervan) kunnen op twee manieren geïnterpreteerd worden. Het kan zowel beproevingen als verleidingen/verzoeking(en) betekenen. Zoals vaker in de Schrift, moet de context hier de doorslag geven. De context van verzen 2-4 maakt ‘beproevingen’ de meest voor de hand liggende vertaling; de context van verzen 13-14 maakt ‘verleidingen’ aannemelijk.

Het hart – geboorteproces #1

Maar Jakobus begint geen technisch-theologisch gesprek over het onderscheid tussen beproevingen en verleidingen. Dat doen wij vaak wel: beproevingen komen van God, verleidingen komen van de duivel – met Jakobus 1 als de ideale bewijstekst. Op zichzelf is dit niet onwaar, maar daar gaat het Jakobus niet om. Bij zowel de beproevingen als de verleidingen gaat het hem heel eenvoudig om allerlei (vers 2) omstandigheden in het leven van Gods kinderen. Waar Jakobus zich echter zorgen om maakt, is *hoe* zijn lezers op de omstandigheden reageren. Hij ziet heel graag dat de (vaak moeilijke) omstandigheden zijn lezers ‘tot grote blijdschap stemmen’ (1:2), maar hij weet ook dat het anders kan zijn. Met behulp van een extreem voorbeeld laat hij in vers 13 zien dat mensen geneigd zijn om de omstandigheden (iets of iemand) aan te geven als de oorzaak van hun reacties en optreden: ‘die verleiding komt van God’. Dit is niet nieuw; denk aan Adam: ‘De vrouw die u hebt gemaakt...’ (Gen. 3:12). Maar dan neemt Jakobus zijn lezers mee naar de diepte: hun eigen harten. En hij laat zien dat onze reacties op de omstandigheden bepaald worden door

onze eigen begeerte: ‘Iedereen komt in verleiding door zijn eigen begeerte, die hem lokt en meesleept’ (1:14). Vervolgens legt Jakobus uit wat er met de begeerte gebeurt – hij vergelijkt het in vers 15 met een vrouw die een kind ter wereld brengt. Deze vrouw is zwanger geworden. Hoe dan? Wanneer wij aan de omstandigheden in ons leven toegeven (als gevolg van de begeerte van ons hart), dan vindt er bevruchting plaats. De begeerte van mijn hart beoefent omgang met mijn omstandigheden – en het brengt een ongewenst leven voort. En wanneer dit nieuwe leven vol-groeid is, dan wordt het kind geboren (Grieks: *tikteï*) – de zonde. En net als een pasgeboren baby groeit, zo groeit ook de zonde. De zonde wordt groter en sterker, en uiteindelijk brengt ze de dood voort (Grieks: *apokuei*). Een dubbel geboorteproces dus: eerst wordt de zonde geboren, daarna de dood. Helaas, nieuw leven dat leidt tot de dood.

Het hart – geboorteproces #2

Dit is niet wat God wil. God ziet het graag anders. Dit betekent niet dat God graag wil dat je omstandigheden

In zijn wijsheid bepaalt God dat er moeilijke dingen op je levenspad kunnen komen

anders moeten zijn – in zijn wijsheid bepaalt hij dat er moeilijke dingen op je levenspad kunnen komen. Maar hij wil dat wij anders hierop reageren. Want hij is een goede God: ‘elke goede gave, elk volmaakt geschenk komt van boven, van de Vader van de hemellichten’ (1:17). En een van de mooiste gaven van boven is de gave van de wedergeboorte. Nogmaals gebruikt Jakobus het beeld van een vrouw die een kind in de wereld brengt (1:18). Het geboorteproces van de zonde in vers 15 liep uit op de dood. Maar het geboorteproces van de gelovigen brengt nieuw leven. God doet ons geestelijk opnieuw geboren worden (in het Grieks: *apekuesen*, hetzelfde werkwoord als *apokuei* in vers 15). En hij doet dit door de verkondiging (letterlijk: het woord, *logos*) van de waarheid. De apostel Paulus heeft het in Kolossenzen 1:5 ook over het woord van de waarheid, en dat noemt hij ‘het evangelie’. Door de verkondiging van het evangelie, de prediking van het kruis van Jezus Christus, brengt God mensen tot nieuw leven opdat zij de eersten in Gods schepping kunnen zijn (1:18).

En het begint in het hart. Op dezelfde plaats waar de begeerte de zonde heeft gebaard, daar baart het woord nu nieuw leven (de NBV vertaalt: ‘tot leven roepen’, maar letterlijk staat er ‘geboorte schenken’). Het zijn daarom niet in de eerste plaats mijn omstandigheden die moeten veranderen, het zijn niet de verleidingen die moeten verdwijnen, de verandering moet niet buiten mij plaatsvinden. Het moet in mij plaatsvinden! Alleen zo kunnen we anders om-

gaan met de omstandigheden – er komt blijdschap over de beproevingen, want we zien in dat de beproeving van ons geloof tot standvastigheid leidt, en als de standvastigheid ook daadwerkelijk blijkt, zullen we volmaakt en volkomen zijn, zonder enige tekortkoming (1:2-4). ‘Gelukkig is de mens die in de beproeving staande blijft, want wie de proef doorstaat, ontvangt als lauwerkrans het leven, zoals God heeft beloofd aan iedereen die hem liefheeft’ (1:12).

Maar hoe?

Ja, dat kan moeilijk zijn. Ik krijg het gewoon niet voor elkaar om goed op mijn omstandigheden te reageren – op mijn echtgenote, op mijn kinderen, op de juf in school, op de moeilijke dingen in mijn leven... Jakobus heeft daar begrip voor, en daarom zegt hij in vers 5: ‘Komt een van u wijsheid tekort? Vraag God erom en hij ... zal u wijsheid geven’. En twijfel er dan niet aan (1:6-8)!

In de verzen 9-11 geeft Jakobus een voorbeeld: rijkdom en armoede. Eerst denk je bij jezelf: wat heeft dit met het voorafgaande te maken? Maar Jakobus laat met dit voorbeeld heel concreet zien hoe wij – met Gods wijsheid! – met die omstandigheden in ons leven dienen om te gaan. Hoe doe je dat als je arm bent? Als je aan de begeerte van je hart de vrijheid geeft om met deze omstandigheid (armoede) omgang te hebben, dan komt er zeker bevruchting en een ongewenste zwangerschap: stelen,

oneerlijkheid, jaloezie... Dus, hoe ga je om met armoede? Jakobus zegt: ‘Laat de onaanzienlijke gelovige trots zijn op zijn hoge waarde’ (1:9). Sociaal ben je misschien niet belangrijk, maar je hebt hoog aanzien bij God! Je mag rekenen op Gods bijzondere zorg.

En als je rijk bent? Ook dit is een verleiding – zo makkelijk word je hoogmoedig, begin je te denken dat rijkdom bepaalde privileges met zich meebrengt. Ook jij moet bidden om wijsheid. En hoe helpt deze wijsheid je om met je rijkdom om te gaan? Jakobus zegt dat de rijke trots moet zijn op zijn nederige staat, want hij zal vergaan als een bloem in het veld (1:10-11). Wees trots op je kleinheid voor God – zo moet de rijke met zijn omstandigheden (rijkdom) omgaan.

Jakobus' doel

Jakobus schrijft zijn brief om bij zijn lezers heelheid en volkomenheid van het geloof te bewerken (zie bijvoorbeeld 1:4). Dit werkt hij in de rest van de brief op allerlei praktische manieren uit. Maar hij begint in hoofdstuk 1 door zich te richten op de omstandigheden van zijn lezers. Zijn de omstandigheden de reden waarom je geloof nog niet volkomen is? Nee! En daarmee zegt niemand dat jij het makkelijk hebt; niemand ontkent dat jouw omstandigheden wel eens heel zwaar kunnen zijn. Maar de omstandigheden zijn niet de reden voor zonde in je leven of gebrek in je geloof. Het begint in het hart. Wat broeit en groeit er in je hart? De begeerte, of het woord van de waarheid? Laat het bij ieder van ons zo zijn dat het woord van de waarheid in onze harten groeit, opdat het geloof in alle omstandigheden de proef doorstaat en volmaakt kan zijn. ■

VERZET EN TOLERANTIE

Het nieuwe cahier (nr. 133) van de Stichting Woord en Wereld gaat over de hugenoten en hun strijd voor vrijheid van godsdienst (1560-1787). Auteur is dr. Harm Veldman. De hugenoten – de Franse gereformeerden uit de 16de tot de 18de eeuw – zijn vooral bekend doordat er acht oorlogen naar hen genoemd zijn. Dat zij niet de aanstichters waren van deze strijd blijkt overduidelijk uit de afschuwelijke moorden van de Parijse ‘Bloedbruiloft’ (Bartholomeusnacht) van 1572. De in het Edict van Nantes (1598) gewaarborgde tolerantie werd in 1685 door koning Lodewijk XIV, de ‘Zonnekoning’, zelfs officieel afgeschaft. Pas in 1787 werd – mede onder invloed van de Verlichting – de tolerantie opnieuw afgekondigd, twee jaar voor het uitbreken van de Franse Revolutie met haar gewelddadige scheiding tussen kerk en staat. Tijdens de godsdienstoorlogen bezonnen juristen en theologen zich op de vraag of en hoe er sprake kon zijn van ‘het recht van verzet’, van opstand. Mocht de adel de koning wel bestrijden? Of zelfs vermoorden? Dr. Veldman biedt een overzicht van hun overwegingen. Wat was hun leidinggevende gedachte? En hoe reageerden de leiders van de hugenoten op het Verlichtingsdenken van (vooral) de Franse filosofen? Enerzijds

bood dit tolerantie, maar anderzijds keerde de Franse Revolutie zich tegen elke vorm van religie. De menselijke Rede zou voortaan de dienst uitmaken! Konden de geestelijke leiders van de hugenoten hierin meegaan? Ik legde deze vragen voor aan dr. Veldman. U leest zijn reactie in wat nu volgt.

Recht van verzet

Men moet God meer gehoorzamen dan mensen (= de koning), zo wisten de hugenoten. Maar het was de taak van de lagere overheden om hen te beschermen tegen de tirannie van de vorst. Dus als ze zich onder die bescherming schaarden hadden ze een rechtsbasis voor verzet. Dat was ook de opvatting van Calvijn, hun geestelijke leider. Maar tegelijk gold de stelregel dat het beter was te lijden dan te vechten. Daarom was gewelddoos verzet beter dan gewapend verzet.

De hugenoten vormden in de 16^e eeuw een minderheid in de Franse samenleving. Maar hun edelen probeerden steeds meer invloed te krijgen op de koning. Daarin werden ze gedwarsboomd door de rooms-katholieke adel die zowel in de staat als in de Rooms-Katholieke Kerk machtige posities innam. De zwaarste klappen kregen de hugenoten te verwerken tijdens de Bartholomeusnacht. Duizenden stierven een smadelijke dood. Daar kwam nog bij dat de voornaamste hugenoot, prins Hen-

drik van Navarra, zijn leven redde door zich aan te sluiten bij de pauselijke kerk. Hoewel hij deze daad later ongedaan maakte, deed hij ditzelfde in de jaren na 1590 toen hij koning van Frankrijk zou worden. Deze pragmatische houding kwam bij meer edelen onder de hugenoten voor, ook in de 17^e eeuw.

Tolerantie

Het Edict van Nantes dat de roomse koning Hendrik had laten opstellen, bevatte veel positieve elementen. Er kwam ruimte, maar geen onbeperkte vrijheid van godsdienst voor de hugenoten. En zijn opvolgers, Lodewijk XIII en Lodewijk XIV, realiseerden hun ideaal: een voluit rooms Frankrijk, met harde hand. Hield de discriminatie van de hugenoten dan nooit op? Ja, door het verlichte denken over tolerantie. Daar was de hugenotengemeenschap naar toegegroeid. Hun geestelijke leiders in de 18^e eeuw konden de politieke idealen van vrijheid en gelijkheid wel een plaats geven. En dat werd bevestigd door de wetgeving van de Franse revolutionairen. Begrijpelijk? En toch merkwaardig: de tijdgeest had de weg vrijgemaakt voor verdraagzaamheid.

Lees met verwondering!

Balten Pieter Hagens is secretaris van de cahierredactie

Ds. Lawr met Willem de Lange
van Indiazending

Gereformeerde kerken in India

In gesprek met ds. Lawr

Henk Drost had, zowel in Nederland als tijdens een missionair bezoek aan India, een aantal ontmoetingen met een predikant uit Noordoost-India. De Indiase naam van deze predikant is voor ons Nederlanders lastig uit te spreken, daarom wordt hij hier ds. Lawr genoemd. In dit 'missionaire' interview laat Henk Drost ons kennismaken met hem en met de kerken waarbinnen hij werkzaam is.

Stel jezelf even voor...

‘Mijn naam is Lungawiruol Khawbung, ik ben geboren op 16 april 1976 in een afgelegen dorpje in de provincie Manipur in Noordoost-India. Ik ben bevestigd als predikant van de Gereformeerde Presbyteriaanse Kerk Noord-oost-India (RPCNEI) en werk momenteel op het algemene hoofdkantoor van de RPCNEI als secretaris-generaal. God zegende mij en mijn vrouw Lalbiekrem (Bieki) met twee lieve kinderen: Sophia Lalelvar en Joseph Christiaan Lalngaisak. Mijn dochter studeert op de universiteit in het vijfde semester en mijn zoon zit in het vierde jaar van het middelbaar onderwijs. Mijn vrouw helpt mij en mijn kinderen op alle mogelijke manieren.’

Wanneer en hoe heb je Christus leren kennen?

‘Ik herinner mij nog goed de dag dat mijn grootvader mij trots vertelde dat hij het was die mijn naam Lungawiruol (tevredenheid) had voorgesteld. Thuis waren we met veertien kinderen waarvan er maar twee jongens waren. De familie was dan ook heel blij met mijn komst. We waren arm. Mijn vader was evangelist bij de RPCNEI en had een klein inkomen. Omdat er nauwelijks inkomen was, stuurden mijn ouders me pas naar school toen ik acht was. Op mijn tiende kon ik met hulp van de RPCNEI naar het ‘Children’s home’ van Stichting Red een Kind. Daar werd ik goed opgevangen, en daardoor konden mijn broer en een zus ook naar school. Ik groeide eigenlijk op in het kindertehuis en kreeg daar een christelijke opvoeding. Tot mijn negentiende was ik een naamchristen zonder het geloof dat Christus mijn persoonlijke redder is.’

Het gezin van ds. Lawr

In 1995 werd ik door mijn leraren naar een ‘reddingskamp’ gestuurd. Toen de evangelist daar vertelde over de verlossing door Christus, sloot ik mijn ogen en ben ik intens gaan bidden. Toen zag ik de gekruisigde Christus werkelijkheid worden voor mij. Deze ervaring kon ik niet negeren. Het was niet alleen het luisteren naar een verhaal, maar Jezus openbaarde zichzelf om mij te laten zien wat Hij voor mij had gedaan. Ik was mij bewust van mijn zonden en overtuigd van mijn verlossing. Dit was mijn wedergeboorte, die voor de tweede keer vreugde bracht in mijn familie. Sindsdien besloot ik Jezus Christus te volgen en ik ben nog steeds intens gelukkig dat ik dat mag doen.’

Kun je iets vertellen over jullie kerk(en) in Noordoost-India?

‘De Reformed Presbyterian Church North East India (RPCNEI) ontstond als kerk, met slechts zeven huishoudens, op 8 april 1979 uit de zending en een non-profit liefdadigheidsorganisatie. Onze kerken hebben hun hoofdkantoor in Churachandpur, Manipur, India. Deze kerk is de eerste gereformeerde denominatie in de noordoostelijke staten van India. Tegenwoordig is de kerk een verband van 106 plaatselijke gemeentes met meer dan 12.500 leden in Noordoost-India in Manipur, Assam, Mizoram, Tripura, Meghalaya en het buurland Myanmar.’

De RPCNEI is georganiseerd in zes classes (*presbyteries*) en drie zendingsgebieden. Vanaf het begin in 1979 tot 1995 was de kerk een onderdeel van de Saharanpur Presbytery en van de Delhi Bible Presbyterian Church in Noord-India. In 1996 werd het een onafhankelijk kerkverband. De RPCNEI is een van de oprichters van de gereformeerde en presbyteriaanse Fellowship (RPF) en lid van de Evangelical Fellowship of India (EFI) op nationaal niveau. Op internationaal gebied is onze kerk lid van de International Council of Reformed Churches (ICRC) en de World Reformed Fellowship. Daarnaast zijn we lid van het Micah Network International en van de North East India Council of Churches (NEICC).’

Welke taak heb je in de kerken (gehad)?

‘Na het afronden van mijn opleiding aan het seminarie in 1996 heb ik als leraar gewerkt en daarna als evangelist. Op 18 februari 2001 werd ik bevestigd als lerend ouderling. Dat staat gelijk aan het ambt van predikant in Nederland. In 2000 werd ik superintendent. Het werk omvatte administratie en coördinatie van het werk van predikanten en

evangelisten in elf lokale kerken. Ik doe ook pastoraat in mijn thuiskerk. In 2009 werd ik algemeen secretaris in Manipur met verantwoordelijkheid in de leiding van de kerk.’

Je ging ook naar Europa. Wanneer en waarom?

‘Het is altijd mijn droom geweest om een bekwame leraar, prediker en schrijver te zijn en ik wilde me daarvoor graag laten toerusten. Ik verwachtte dat studeren in Europa me zou helpen om mijn doel te bereiken. Daarom ging ik theologie studeren aan de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven.

Ook wilde ik altijd al studeren aan een internationale instelling, zodat ik zou kunnen begrijpen hoe mensen in verschillende continenten, landen en culturen naar dingen kijken, over dingen denken en zaken interpreteren en toepassen in hun eigen context. Europa had mijn voorkeur, omdat dat de geboortegrond van de gereformeerde theologie is.’

Wat gebeurt er in jullie kerken op het gebied van zending en evangelisatie?

‘In onze kerken zijn zending en evangelisatie twee afzonderlijke afdelingen voor een beter functioneren van de kerk en haar bediening.

De afdeling Zending richt zich op prediking aan hen die het evangelie nog niet gehoord hebben en doet ook het werk van kerkplanting waar dat nodig is.

De afdeling Evangelisatie richt zich op de bestaande kerk. Zij werkt samen met de ouderlingen om de kerk te voeden en te verzorgen. Zij moedigt ook de kerkleden aan om deel te nemen aan Gods zendingswerk via de afdeling zending. Terwijl de afdeling evangelisatie zich richt op het onderwijzen, discipelen maken en verzorgen van de bestaande kerken, zoekt de afdeling zending de verloren zielen.’

Jeugdkoor Gereformeerde Kerk

Hoe is je visie op gereformeerd zijn en missionair zijn? Kan dat samengaan?

‘Gereformeerd kerk-zijn is het planten van ware en levendige kerken waar zo veel mogelijk geleefd wordt vanuit de Bijbel. Het winnen van zielen die God gaan aanbidden moet volgens mij het hoogste christelijke doel zijn. Er zijn zo veel mensen zijn die God niet kennen en Hem nog niet als God aanbidden. Dáárom zijn we bezig met zending en sturen we zendingelingen.

Gereformeerd en missionair is een goede combinatie, want gereformeerd zijn is teruggaan naar de Bijbel en kerken stichten in de voetsporen van de apostelen.

Als gereformeerd predikant geloof ik dat we in gezamenlijkheid aan het bevel van Christus de verantwoordelijk-

Ds Lawr bij een churchplant

heid hebben om het evangelie van Christus aan alle schepselen te prediken. De taken van de zending omvatten zowel het vermeerderen van Christus' kerk als de reformatie van de kerk op grond van de Bijbel. Gereformeerd en missionair zijn is dus niet alleen een goede combinatie, maar omvat de twee kanten van dezelfde medaille.'

Wat kunnen kerken in Nederland en India van elkaar leren?

'Ik denk dat de kerken in Nederland en de kerken in India elk hun eigen sterktes en zwaktes hebben. Ze sturen en

ondersteunen allebei zendelingen. De kerken in Nederland zijn erg goed in het systematisch plannen en evalueren van hun werk. Dat kunnen de kerken in India leren van Nederland. De kerken in India betrekken kinderen en volwassenen bij de zending en moedigen de hele kerk aan om deel te nemen aan Gods zendingswerk. Als de kerken in Nederland de kinderen niet bij de zending betrekken, kunnen zij dat misschien leren van de kerken in India.' ■

Afscheid Jan Kooistra

In dit nummer van *Nader Bekeken* nemen we afscheid van onze redactiesecretaris Jan Kooistra. Jan vierde afgelopen augustus zijn 87^e verjaardag en vond het verstandig om zijn werkzaamheden te beëindigen. Hij heeft een belangrijke rol vervuld binnen de Stichting Woord en Wereld en hij was een geweldige secretaris, in vele opzichten. We zullen hem missen. Maar eerst even de historie.

Het begon in 1995 toen professor Jaap Kamphuis aan Betty Kooistra, de vrouw van Jan, vroeg om redactiesecretaris te worden van de cahierraad van de stichting. Zij zou er over nadenken, maar zei tegen haar man: 'Is dit niet iets voor jou?' Dat leidde ertoe dat Jan deze taak op zich nam en vervolgens twintig jaar lang intensief betrokken was bij het ontstaan van de cahiers (meer dan zeventig in die periode!). Een paar jaar later had de redactiesecretaris van *Nader Bekeken*, Jan van der Jagt, assistentie nodig. Jan Kooistra was docent onderzoek en onderwijs in de moleculaire genetica aan de universiteit van Groningen en had juist als 62-jarige de mogelijkheid om vervroegd uit te treden. Hij bleef

op vrijwillige basis inzetbaar op de universiteit en kon tegelijk het redactiesecretariaat van *Nader Bekeken* gaan waarnemen. In de praktijk kwam het werk al snel op hem neer.

Onder het kopje 'redactiesecretariaat' treffen we zijn naam voor het eerst aan in het nummer van januari 1997, naast die van Jan van der Jagt. Vanaf het nummer van september 2001, dat een in memoriam van Van der Jagt bevatte, stond er alleen de naam van Jan Kooistra.

Het redactiesecretariaat van een maandblad heeft grote impact. Het raakt het hart van het redactiewerk: de

agenda voor de vergaderingen samenstellen, alle stukken tijdig verzenden, de verslaglegging van de vergaderingen, de correspondentie met auteurs, met lezers en uitgevers, het bijna dagelijkse overleg met de eindredactie, de controle van de drukproeven. Als secretaris ben je de startmotor én je geeft mee stuur aan het proces van de redactie en het beleid van het blad. Zo'n taak vereist nogal wat! Onze moleculaire geneticus deed zijn werk nauwgezet, met grote aandacht voor het kleine detail en met fenomenaal inzicht in de grote lijnen. En dat met intense inzet, eindeloos geduld, invloeiende vriendelijkheid en geestelijke wijsheid.

Dus nemen wij van onze secretaris afscheid met grote dank voor zijn persoon en zijn werk. En die dank geldt vooral onze goede God die ons en ons blad zo lang van zo'n bundel gaven en talenten heeft laten genieten. Van harte wensen we Jan en zijn vrouw uit de hand van Here gezegende jaren toe in de avond van hun leven.

De redactie

SPROOKKJES-

BOEK

René Erwich, hoogleraar praktische theologie, en Almatine Leene, predikant in de GKV, vatten een paar jaar geleden het plan op om de kerken te dienen bij het nadenken over gender en seksualiteit. Dat resulteerde onlangs in de uitgave van het boek *Vuur dat nooit dooft. Gender, seksualiteit & theologie in gesprek*. Helpt dit boek de kerken verder?

Opvallend is dat de beide auteurs niet uitgaan van het bestaan van twee geslachten, man en vrouw, maar kiezen voor een zogenaemde fluïde (vloeibare) benadering van gender en seksualiteit (p.31). ‘Gender zit tussen je oren en niet tussen je benen’, zeggen ze (p.72), waarbij hun taalgebruik wel iets zegt over hun sociaal-maatschappelijke oriëntatie.

De auteurs menen dat alle transgender zelfidentificatie (= zelf bepalen of je man, vrouw of iets anders bent) een vorm van geslachtsvariatie is, punt. Pluriforme genderidentiteit (het bestaan van allerlei genders) leidt volgens hen tot een prachtige theologische verdieping, waarbij al het mannelijke en vrouwelijke in iedereen uiteindelijk zijn bestemming vindt in Christus. (p.240)

Eros

Het gaat in dit boek ten diepste om eros, seksueel verlangen met een onlosmakelijke lichamelijke component. Volgens Erwich en Leene heeft dit verlangen een normatieve functie: ze zien de mens met zijn gevoelens als normatieve genderidentiteit en dat bepaalt uiteindelijk wat ethisch gewenst is. Dat de Bijbel ook spreekt over liefde in brede zin (het verlossende agape voor een gevallen wereld, ook in seksueel opzicht), over Adam als het mannelijke verbondshoofd en over een ordening van de samenleving volgens de schepping – dat is voor de auteurs niet van belang. Waar de Schrift in deze patriarchale termen spreekt, beordelen ze dat negatief en als cultureel bepaald. (p.159) ‘Feitelijk is dit een vorm van seksisme, het bevoorrechten van een geslacht boven een ander geslacht en dat heeft veel invloed gehad en heeft dat nog steeds.’ (p.38) Zowel de Bijbel als de christe-

De mens met zijn gevoelens bepaalt uiteindelijk wat ethisch gewenst is

lijke liturgieën en liederen staan hier schuldig voor het aangezicht van de auteurs.

Geslachtsblindheid

Het boek volgt kritiekloos de theorie van Thomas Laqueur.¹ De auteurs menen dat mannelijk en vrouwelijk slechts principes zijn en geen seksen (p.51). Het verschil zou gradueel zijn: ‘er is één geslacht en dat is mannelijk. Pas rond 1800 veranderde deze gedachte’. Dit is wel een zeer verwarde kijk op de opvattingen van vroegere geslachten.

Het principiële probleem dat ook hier terugkeert is dat de auteurs de theologische notie van het verbond niet verdisconteren. Ook hun taalkundig geheugen is kort. Tot in de twintigste eeuw beschouwde men het vrouwelijke als bij het mannelijke inbegrepen. Er is in de Schrift en de Westerse traditie weliswaar sprake van één menselijk geslacht (of bloed, vgl. Hand. 17:26), maar zowel theologisch, biologisch als sociaal werd dit altijd strikt gescheiden in mannelijk en vrouwelijk.

Het menselijk denken, ons kijken naar de werkelijkheid en de taalkundige uitdrukking ervan, verloopt al duizenden jaren in termen van mannelijk, vrouwelijk en onzijdig. Dat de wereld vanaf de Franse Revolutie de man niet meer ziet als verbondshoofd van

¹ Zie over deze theorie: Ida Slump-Schoonhoven en Bart van Egmond, *Hokjesdenken?, Nader Bekeken* jrg. 28, juni 2021 #6, p. 210-214, junAVM.pdf (woordenwereld.nl)

de schepping, die verantwoording aan God schuldig is, moge duidelijk zijn. Maar dat betekent geenszins dat de westerse samenleving pas rond 1800 begon te denken in termen van mannelijk en vrouwelijk. Wie dat zegt, heeft nooit echt Grieks, Latijn, Frans of oudere vormen van Nederlands gestudeerd. Daarbij: alleen al de middeleeuwse kerkelijke regels over intersekse (hoogst uitzonderlijke gevallen waarbij iemand met zowel mannelijke als vrouwelijke geslachtskenmerken ter wereld komt) laten zien dat het denken in twee geslachten – mannelijk en vrouwelijk – ook voor 1800 voluit normatief was. Na de puberteit moest men zich conformeren aan zijn/haar biologische geslacht en daarbij blijven.

Vaagheid

Naar duidelijke seksuele moraal en normativiteit zoekt de lezer in dit boek tevergeefs. De hoofdregel is dat er geen sprake mag zijn van misbruik of ongewenstheid. De theologie heeft als gesprekspartner slechts te zeggen dat wederkerigheid van seksueel verlangen als lichamelijke expressie belangrijk is. (p.201) Zou iemand die onbevangen het Nieuwe Testament leest ook tot die conclusie komen?

Een seksueel actieve Jezus is in dit boek kennelijk een optie. De auteurs spreken van 'een al dan niet gehuwde Christus' en 'Christus als huwelijkspartner *vooral* in metaforische zin'. (p.151) Daarbij geven ze de indruk zich te distantiëren van de vroege kerk. De superioriteit van het celibatair leven zoals bepaalde kerkvaders dit voorstonden, was 'gebaseerd op hun overtuiging dat Jezus niet getrouwd was'. (p.151)

Alleen al de middeleeuwse kerkelijke regels over intersekse laten zien dat het denken in twee geslachten ook voor 1800 voluit normatief was

Schriftgebruik

Het boek kenmerkt zich door situatie-ethiek, dat wil zeggen dat er geen vaste waarheid of normatieve ethische handelwijze is die overal voor alle mensen geldt. Het benadert de Schrift exegetisch niet als eenheid, als Godspraak van de Geest. Veel wat de auteurs niet uitkomt, verwerpen ze als achterhaald of cultureel bepaald. Paulus' veroordeling van homoseksualiteit op grond van Gods natuurlijke openbaring (Rom. 1) wordt bij Erwich en Leene: 'Paulus richt zich tegen homoseksuele activiteit waarin sprake is van misbruik en exploitatie'. (p.166) Natuurlijk doet de apostel dit impliciet ook, maar de tekst verwerpt homoseksueel gedrag van mannen en vrouwen expliciet op grond van Gods scheppingsbedoeling.

Een tekst die de auteurs past, ontvangt daarentegen de hoogste lof zonder dat de tekstuele context verrekend wordt. Zo wordt 1 Korintiërs 7:4 ('ook de man beschikt niet over zijn eigen lichaam, maar de vrouw') geprezen als zeer revolutionair, want in de Romeinse wereld zou seksualiteit een uitdrukking van macht zijn geweest 'van mannen naar vrouwen'. (p.159) Ten diepste is dit een biblicistische benadering, een vorm van liberaal buikspreken die teksten losmaakt uit het denken van de Schrift en integreert in een andere levens- en wereldbeschouwing.

Historisch brongebruik

De selectieve omgang met primaire bronnen beperkt zich niet tot de Bijbel. De auteurs menen blijkbaar dat ze op

deze wijze ook mogen omgaan met de kerkgeschiedenis. Ik geef een aantal voorbeelden van wat de auteurs zeggen en vergelijk dat met de werkelijkheid zoals die uit de kerkelijke bronnen blijkt.

Geen echtelijk verkeer voor geestelijken?

‘In 303 werd al geëist dat zowel bisschoppen, priesters en diakenen, alsook geestelijken die aan het altaar dienen zich onthielden van echtelijk verkeer en moesten ophouden met het verwekken van kinderen.’ (p.53)

De werkelijkheid: de vroege kerk kende geen algemeen verbod op seks voor geestelijken. Erwich en Leene zeggen niet wie of welke vergadering dit eiste, maar bedoelen waarschijnlijk de synode van Elvira (al dateren ze die elders in 306. Veel geleerden plaatsen de synode niet in 306 maar tussen 300 en 303, voor de grote vervolging onder keizer Diocletianus.) Het gaat hier hoe dan ook om een regio-

nale kerkelijke wet die ingegeven was door een specifieke historische situatie waarin men het onverantwoord vond om zijn vrouw zwanger te maken. De inhoud van canon (regel) 33 is een logisch uitvloeisel van Mattheus 24:19 (‘Wee de zwangeren en de zogenden in die dagen’) en 1 Korintiërs 7:29 (‘Laten zij die vrou-

wen hebben, voortaan zijn alsof ze die niet hebben’). Zelfs het middeleeuwse canonrecht (bijv. Hostiensis, *Lectura X* 3.34.7) behandelt echtelijk verkeer binnen het huwelijk als een verplichting die ook aan de vrouw verschuldigd is. Wel kwam er uit hygiënische overwegingen een verbod op seksuele omgang van geestelijken voorafgaand aan de eucharistiebediening.

Geen seks in het decanaat?

‘Op het concilie van Elvira in 306 werd besloten dat hogere geestelijken (paus, dekens en bisschoppen) zich moesten onthouden van seks.’ (p.53)

De werkelijkheid: Elvira was een regionale synode in Spanje die geen besluiten nam voor de hele kerk. Het besluit waarvan de auteurs hier spreken is overigens niet terug te vinden in de canones van Elvira. Bovendien: de paus bestond in 306 nog niet, alle metropolieten werden ‘paus’

genoemd. Ook dekens bestonden in 306 niet. Het decanaat is een organisatievorm die pas in de negende eeuw in Frankrijk ontstond en zich daarna over de westerse kerk verbreidde. Dat er getrouwde bisschoppen waren, is goed gedocumenteerd. De Westerse Kerk telde tot ver in de middeleeuwen pausen die getrouwd waren: Adrianus II (867–872) leefde met zijn vrouw in het Lateraanse paleis, Johannes XVII (1003) trouwde voordat hij gekozen werd tot bisschop van Rome. Dat een bisschop ‘de man van één vrouw’ moet zijn (1 Tim. 3:2) werd door de kerk niet in twijfel getrokken.

Zelfverminking Origenes?

‘Bijvoorbeeld de kerkvader Origenes (184-253) die zichzelf castreerde. Daar kreeg hij later spijt van, want zo hoefde hij het gevecht met seksuele begeerten niet meer aan te gaan.’ (p.54)

De werkelijkheid: In zijn late werk over het gebed (*De Oratione XX.1*) schrijft Origenes dat iemand die gecasteerd is niet in de kerk mag komen. Dit maakt zijn zelfcastratie historisch onwaarschijnlijk. Dat hij er later spijt van kreeg omdat hij graag de strijd aan wilde gaan tegen seksuele begeerten is een psychologisch inzicht van Erwich en Leene dat niet te herleiden is tot het werk van Origenes.

Zelfcastratie wenselijk?

‘De gedachte dat Jezus snel zou terugkomen had vooral aan het begin van de kerkgeschiedenis grote invloed. Het krijgen van kinderen was dan immers minder belangrijk. Het huwelijk bevolkt de aarde, maagdelijkheid de hemel en die hemel was voor veel mensen de belangrijkste prioriteit. Zelfcastratie was daarom wenselijk.’ (p.55)

De werkelijkheid: de vroege kerk kende geen algemeen verbod op seks voor geestelijken

De werkelijkheid: wie aan zelfcastratie deed kwam onder tucht en mocht geen priester worden (canon 1 van Nicea 325). Kerkvaders als Chrysostomos spraken in dit verband van ‘moorde-naars van Gods schepping’.

Transitie door onthouding?

‘Seksuele onthouding bood mensen met een lage status (vrouwen, armen en ongeschoolden) de mogelijkheid om een held te worden. Deze maagden hadden volgens Clemens hun seksualiteit overwonnen en daardoor konden zij mannelijke functies bekleden in de kerk. Ze werden niet langer als vrouwen gezien, maar als leden van een derde gender.’ (p.56)

De werkelijkheid: Een derde gender dat toelating geeft tot de kerkelijke ambten is niet terug te vinden bij Clemens van Alexandrië, maar is een radicale feministische (her)interpretatie van zijn werk door de historicus April DeConick. De vroegkerkelijke schrijvers zijn eenduidig: de kerkelijke ambten zijn voorbehouden aan mannen die aan de voorwaarden voldoen. Er is geen derde sekse van vrouwen die een transitie tot man hebben ondergaan.

De vrouw een mislukte man?

‘De gedachte dat vrouwen eigenlijk mislukte mannen waren, zoals men in de oudheid al dacht, vind je dus terug in de vroege kerkgeschiedenis.’ (p.56)

De werkelijkheid: Hiëronymus schreef aan een moeder die de maagdelijkheid van haar dochters wilde beschermen. Daarvoor geeft hij praktische tips. Het vrouwenlichaam is zo uiterst mooi en aantrekkelijk dat het tot zonde of een legitiem huwelijk kan verleiden. Wie maagd wil blijven, moet zich daarvan bewust zijn en ingetogen optreden uit zelfbescherming.

De werkelijkheid: de middeleeuwse kerkelijke regels veroordeelden seks buiten het huwelijk; seks met een prostituee gold als verzwarende omstandigheid

Prostitutie noodzakelijk?

‘De visie van de kerkvaders had ervoor gezorgd dat het huwelijk in de Middeleeuwen lange tijd werd veracht... Prostitutie was soms noodzakelijk omdat men niet wilde dat het zaad van een man verspild werd...’ (p.57)

De werkelijkheid: Hoewel de overheid dikwijls een tolerant beleid voerde, veroordeelden de middeleeuwse kerkelijke canonregels seks buiten het huwelijk; seks met een prostituee gold als verzwarende omstandigheid.² De canonregels eisten overigens zwaardere straffen voor bezoekers van prostituées en eigenaren van hoerenhuizen dan voor de betrokken vrouwen.

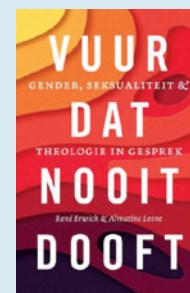
Conclusie

Vuur dat nooit dooft scheidt eigen waarheden in zijn omgang met de Schrift en de kerkgeschiedenis. Wie serieus beweert: dat de Kerk zelfcastratie wenselijk achtte, prostitutie noodzakelijk vond om geen zaad te verspillen, en vrouwen beschouwde als mislukte mannen die via seksuele onthouding konden uitstijgen tot een derde gender - doet niet aan wetenschap maar schrijft een sprookjesboek. Daarmee zijn de kerken niet gediend.

Het boek wil helpen het open gesprek over seksualiteit serieus te voeren, ook als er verschil van inzicht blijft bestaan (p.249). Deze recensie bewijst dat het in ieder geval in dat opzicht geslaagd is. ■

Dr. B.A. Zuiddam is classicus en theoloog. Hij is verbonden aan Bijbels Beraad M/V, het Hervormd seminarium en de theologische faculteit van NWU Potchefstroom.

² Zie James A. Brundage, *Prostitution in the Medieval Canon Law*, Signs 1.4, 1976, p.831

N.a.v.:
René Erwich &
Almatine Leene,
*Vuur dat nooit
dooft. Gender,
seksualiteit & theo-
logie in gesprek*,
KokBoekencen-
trum, Utrecht,
2022, ISBN
9789043538190,
240 pag.,
prijs € 24,99

NIEUWE KRUIS- VAARDERS

De 'oude' kruisvaarders kennen we nog wel uit de geschiedenisboeken. In 1095 riep paus Urbanus II in Clermont de gelovigen op de moslims in het Heilige Land te bestrijden. En onder het motto 'God wil het' kreeg hij een leger van ridders en lijfeigenen op de been om ten strijde te trekken. Jeruzalem moest worden bevrijd om een christelijk rijk in Palestina te kunnen vestigen.

Een geschiedenis die ook door moslims nooit is vergeten. Ze werden eraan herinnerd toen president Bush jr. zwoer de wereld te bevrijden van boosdoeners en waarschuwde dat de kruistocht (crusade) tegen het terrorisme lang zou duren. Door het gebruik van het woord 'kruistocht' suggereerde hij dat de strijd tegen het terrorisme een religieuze strijd was, een strijd van het christelijke Westen tegen het islamitische Oosten.

En wat zagen we bij de bestorming van het Capitool op 6 januari 2021? Er werden kruisvaardersvlaggen megedragen en geweld werd niet geschuwd. Opnieuw gaat het om de bestrijding van het 'Rijk van het Kwaad' en het vestigen van een christelijke maatschappij. Sander Rietveld laat in zijn boek *Nieuwe Kruisvaarders* zien dat de 'kruisvaardersmentaliteit' nog springlevend is. De kruisvaarderssymboliek is een vast onderdeel van rechts-radicalen christenen.

Monsterverbond

Het meest onthullende van dit boek vind ik hetgeen door Rietveld wordt omschreven als 'heilige alliantie tussen orthodoxe christenen en radicaal-rechtse populistten'. Je zou ook van een 'monsterverbond' kunnen spreken. Orthodoxe christenen en populistten als Wilders en Baudet zijn elkaars tegenpolen wanneer het gaat om geloof en levensstijl. Ze vinden elkaar evenwel op het punt van de afkeer van de aanwezigheid van moslims in Nederland (Wilders) of het streven naar het behoud van de eigen cultuur en de

PVV en Forum voor Democratie hebben een grote aanhang in plaatsen met veel orthodox-christelijke bewoners. De afkeer van 'links' is de verbindende factor

zogeheten 'Joods-christelijke' waarden (Baudet). Vandaar dat PVV en Forum voor Democratie een grote aanhang hebben in plaatsen met veel orthodox-christelijke bewoners. De afkeer van 'links' is de verbindende factor. Rietveld laat zien welke internationale netwerken er zijn waarin orthodoxe christenen en radicaal-rechtse populistten elkaar ontmoeten. Dankzij een register is het boek van Rietveld voor mij ook een soort van naslagwerk geworden. In dit register kan ik bijvoorbeeld opzoeken wat voor uitgeverij De Blauwe Tijger eigenlijk is en kan ik nagaan wat het streven is van de Council for National Policy (CNP).

Gekaapt christendom

Sander Rietveld is een onderzoeksjournalist die ook meewerkt aan het tv-programma Zemblu. Hij heeft een schat aan informatie verzameld over christelijke en populistische netwerken en de onderlinge contacten tussen die netwerken. Daarbij kom je namen tegen van mannen als Ben Dorenbos (Schreeuw om Leven), Anne van der Bijl (Stichting Kruistochten) en Kees van der Staaij (SGP). Niet dat ze allemaal een even nauwe band hadden of hebben met populistische organisaties, maar er is duidelijk sympathie voor populistten die opkomen voor de 'Joods-christelijke' waarden. Zo heeft Bart Jan Spruyt destijds mee geschreven aan het verkiezingsprogramma van Geert Wilders. Later heeft hij evenwel met Wilders gebroken. Baudet bezocht als student de bijeenkomsten van de Edmund Burke Stichting waarvan Spruyt destijds de directeur was. En zo waren en zijn er allerlei contacten en relaties tussen orthodoxe christenen en populistten. Het heeft te maken met wat Olivier Roy omschrijft als 'gekaapt christendom'. Wilders, Baudet en consorten maken zich sterk voor wat zij noemen de Joods-christelijke cultuur. Ze geloven niet in Jezus Christus, maar willen wel vasthouden aan de christelijke waarden voorzover deze in hun kraam te pas komen. Het gaat hun om een christendom

zonder Christus. Een van de voormalige medewerkers van Wilders vroeg hem ooit of hij in God geloofde. De PVV-leider zou verbouwereerd hebben gereageerd: 'Wat een bizarre vraag, waarom moeten we het daarover hebben? Kom op, nu weer aan het werk!' (p. 73). Terecht schrijft Rietveld dat een man als Baudet de 'echte' gelovigen nodig heeft als zijn 'waterdragers' die hem het stempel van goedkeuring geven. En ds. Henk-Jan Prozman is van harte bereid om dit stempel van goedkeuring te verlenen. Deze voorganger is betrokken bij de uitgeverij De Blauwe Tijger van Tom Zwitter. Zwitter beweert dat de overheid de coronacrisis gebruikt om het volk kapot te maken. Het is dan ook niet vreemd dat Willem Engel bij hem ruim baan krijgt.

Kritische noot

De manier waarop Rietveld (orthodoxe) christenen uit verleden en heden typeert, vind ik niet altijd terecht. Zo omschrijft hij de voormalige politieke partij RPF en de EO als organisaties van en voor 'radicale protestanten' (p. 43). Wat wordt bedoeld met 'radicaal protestantisme'? En wat betekent het wanneer Rietveld Abraham Kuiper 'de vader van de radicale protestanten' noemt? De uitdrukking 'radicaal protestantisme' ruikt naar populisme. En dat klopt ook wel, want de schrijver vermeldt dat sommige historici Kuiper typeren als 'de eerste populist in de Nederlandse politiek'. Enfin, elke lezer kan zelf beoordelen of de typeringen van

Rietveld correct zijn. Bedenk daarbij dat de schrijver allerlei gegevens duidt vanuit zijn eigen meer linkse perspectief.

Hollandse miljardairs

Rietveld heeft ook veel informatie verzameld over internationale netwerken met betrekking tot de 'heilige alliantie' tussen orthodoxe christenen en radicaal-rechtse populistten. Zo passeert Pete Hoekstra de revue. Hoekstra was de

Amerikaanse ambassadeur in Nederland onder de regering van Trump. Hij noemde zichzelf ooit 'de eerste populist in de Republikeinse Partij' (p. 172). Tijdens zijn verblijf in Nederland sprak hij op een congres van Forum voor Democratie en organiseerde hij een fondsenwervingsbijeenkomst voor FvD op de Amerikaanse ambassade in Den Haag. Hoekstra woont in Holland (Michigan) en is lid van de Christian Reformed Church. In Holland woont ook de steenrijke familie DeVos. Betsy DeVos was minister van onderwijs in de regering Trump. Haar broer Erik Prince is net als zijn zus een belangrijke steunpilaar van Trump en ook de oprichter van het omstreden huurlingenbedrijf Blackwater dat in Irak heeft geopereerd. Volgens een van de medewerkers ziet Prince zichzelf als een 'christelijke kruisvaarder die de taak heeft moslims en de islam over de hele wereld te elimineren'.

Richard DeVos is tweemaal voorzitter geweest van de Council for National Policy (CNP), een organisatie van republikeinse hardliners en evangelische voorgangers. Op de ledenlijst kom je namen tegen van Tim Lahaye, Pat Robertson en Rushdoony. Vanuit deze en vergelijkbare organisaties lopen geldstromen richting Europa. Onder andere naar Christian Council International in Nederland, dat nauwe banden heeft met het Hongarije van Orbán.

Zo is er ook het platform Agenda Europe dat zich onder meer verzet tegen de abortuspraktijk in Europa. Radicaal-rechtse groeperingen zijn natuurlijke bondgenoten voor Agenda Europe: ze zijn ook tegen abortus maar niet vanuit een christelijke overtuiging. Deze groeperingen vinden dat er meer blanke baby's moeten worden geboren.

Wat betekent het wanneer Rietveld Abraham Kuiper 'de vader van de radicale protestanten' noemt?

Volgens Sander Rietveld is de Roemeen Bogdan Stanciu (die de Holocaust ontkent en Roma's kraaien noemde) 'de verpersoonlijking van de alliantie tussen orthodoxe christenen en nationalistische populistten' (p. 205).

Poetin

Interessant is ook de rol die president Poetin speelt in de contacten tussen orthodoxe christenen en populistten. 'In de cultuuroorlog voor de toekomst van de mensheid plant Poetin de Russische vlag stevig aan de kant van het traditionele christendom', aldus Casey Michel, een Amerikaanse voorman die door Rietveld ten onrechte wordt aangeduid als christelijk-rechts. Casey is juist een bestrijder van het christelijk geloof. Dat neemt de juistheid van de uitspraak niet weg. Het is dan ook niet bevreemdend dat Baudet een grote fan is van Poetin. Hij heeft dit ook na de aanval door Rusland op Oekraïne nog duidelijk uitgesproken. De versmelting van religie en nationalisme sluit perfect aan bij de boodschap van de Russisch-Orthodoxe Kerk. Rietveld documenteert zijn uitspraken met een zeer uitvoerig notenmateriaal. Elke lezer kan nagaan of hij zijn bronnen goed citeert en juist interpreteert.

Kores

Als bijbelgetrouw christen zie je met lede ogen aan hoe de bijbelse waarden uit de westerse samenleving verdwijnen. Er gaat een niet te stuiten golf van liberalisering door de samenleving: abortus, euthanasie, homohuwelijk, genderideologie en alles wat daarmee samenhangt.

Wie als christen een alliantie aangaat met populistten, moet zich de waarschuwing uit Ezechiël 29 aantrekken

Dan is het te begrijpen dat het voor orthodoxe christenen heel verleidelijk is een verbond te sluiten met populistten die zich verzetten tegen deze ontwikkelingen en pleiten voor het vasthouden aan de 'Joods-christelijke' waarden, ook al dienen ze God niet.

Orthodoxe christenen in Amerika verdedigen hun steun aan president Trump met een verwijzing naar koning Kores. Deze heidense vorst wordt in Jesaja 45 aangeduid als Gods gezalfde. Hij is door God geroepen om het volk Israël te laten terugkeren naar het eigen land. Dit is inderdaad een mooi voorbeeld van koningen, vorsten en dictators die door God worden gebruikt om zijn plannen uit te voeren. En je mag dankbaar zijn wanneer een man als Trump een maatregel neemt die gunstig is voor christenen. Dit betekent nog niet dat je een verbond met zo'n president aangaat, in welke vorm dan ook.

Wie als christen een alliantie aangaat met populistten, moet zich de waarschuwing uit Ezechiël 29 aantrekken. Dat geldt overigens niet alleen voor rechts-populisme maar net zo goed voor links-populisme. Het volk Israël heeft steeds de neiging gehad hulp te zoeken bij de farao van Egypte. De profeet vergelijkt Egypte met een rietstaf. Wanneer je erop steunt, knakt deze en haalt je schouder open.

Wie geïnteresseerd is in de netwerken rond de alliantie tussen orthodoxe christenen en radicaal-rechtse populistten, kan in dit boek terecht. Het is boeiend geschreven en uitvoerig gedocumenteerd. Het uitgebreide register maakt het tot een zeer toegankelijk naslagwerk. ■

N.a.v.: Sander Rietveld, *Nieuwe kruisvaarders. De heilige alliantie tussen orthodoxe christenen en radicaal-rechtse populistten*, Prometheus, Amsterdam, 2021, ISBN 9789044645163, 229 pag., prijs € 24,99

UIT NEDERLANDS DAGBLAD

VAN 14 JULI, 20 JULI EN 1 AUGUSTUS 2022

In het juli/augustusnummer van ons blad liet ik ds. J.A.W. Verhoeven uitgebreid aan het woord. In De Waarheidsvriend wees hij indringend op het grote gevaar dat de kerk bang blijft zwijgen terwijl de bijbelse ordeningen over man- en vrouw-zijn, huwelijk en seksualiteit ondersteboven gaan in onze geseculariseerde cultuur die de menselijke zelfbeleving op de hoogste troon heeft gezet.

Bang zwijgen... dat is in ieder geval niet wat de synode van de Christian Reformed Churches (CRC) in de VS heeft gedaan. Dr. Dolf te Velde informeert daarover in het ND van 14 juli. Hij doet dat met als titel: 'Moet de kerk zich uitspreken over homoseksualiteit?'. Nu, de CRC heeft zich daarover uitgesproken. En niet alleen daarover. Ook over de verzoeningsleer. De synode heeft namelijk een veroordeling uitgesproken van opvattingen over de verzoening die uitdrukkelijk ontkennen dat 'niet anders voor onze zonden betaald kon worden dan door de dood van Gods Zoon', zoals antwoord 40 van de Heidelbergse Catechismus het uitdrukt. Te Velde noemt als voorbeeld een publicatie uit ons eigen land die onder deze veroordeling zou vallen, het boek van Reinier Sonneveld Het vergeten evangelie.

Maar het gaat me nu om de andere uitspraak. Te Velde vertelt:

Homoseksualiteit en het belijden van de kerk (1)

Allereerst sprak de synode uit dat wanneer de Heidelbergse Catechismus in antwoord 108 over 'onkuisheid' spreekt, daaronder ook homoseksueel geslachtsverkeer moet worden verstaan.

Vervolgens is aangegeven dat deze interpretatie 'confessionele status' heeft. Een voorstel om de toespitsing van 'onkuisheid' op 'homoseksuele praxis' als voetnoot aan de tekst van de

Catechismus toe te voegen, haalde het niet. Toch is het resultaat dat de acceptatie van homorelaties en homoseksuele activiteit met een beroep op de belijdenis voortaan is uitgesloten. Gemeentes die bijvoorbeeld homoseksuele kerkleden toelaten aan het Avondmaal of hen in een kerkelijk ambt aanstellen, staan voor de vraag of zij nog langer in de CRC kunnen blijven.

Te Velde spreekt zijn respect uit voor de moed van de CRC-synode om de vragen van deze tijd aan te gaan en niet te zwijgen. Bij een botsing van visies moet de kerk niet haar getuigenis krachteloos maken door zichzelf in verkondiging en onderwijs tegen te spreken. Toch is hij kritisch over de uitspraak inzake het tillen van de kwestie van homoseksualiteit op het niveau van de belijdenis.

Bij de actualisering met het oog op homoseksualiteit is de vraag te stellen, of het wijs is om van een confessionele status te spreken. In het speelveld tussen bijbelse uitgangspunten en pastorale vormgeving liggen zoveel overwegingen en vragen, dat een eenduidige vastlegging op confessioneel niveau niet echt verder helpt en de zaak onnodig op de spits drijft. Belijnen kan dan al snel uitsluiten worden.

‘Wanneer het gesprek over homoseksualiteit niet wordt toegespitst op het belijden blijft het oeverloos’

Te Velde maakte hiermee een discussie los die zich deze zomer uitstreckte over ND en RD. In het ND van 20 juli reageerde PKN-emeritus Sieb Lanser. Hij is het niet met Te Velde eens dat deze zaak niet op de spits moet worden gedreven. Maar dat moet wel precies de tegenovergestelde kant op gebeuren dan de CRC heeft gedaan:

Mijns inziens moet de zaak juist wel op de spits worden gedreven. Wanneer het gesprek over homoseksualiteit niet wordt toegespitst op het belijden,

in plaats van op pastorale en ethische overwegingen, blijft het oeverloos. Alleen kom ik op een positie uit die diametraal tegengesteld is aan die van de synode van de CRC. Ook in het spreken over de man-vrouwverhouding en over homoseksualiteit belijdt de gemeente wie Christus vandaag voor haar is: degene in wie de vijandschap is overwonnen, in wie geen mannelijk en vrouwelijk is (Galaten 3 vers 28). Het denken in man-vrouw leidt gemakkelijk tot vastliggende rollen, waarvan (seksuele) partnerkeuze een component is. Men staat bijvoorbeeld aan een man niet toe van een man te houden, wat men aan een vrouw wel toestaat. Daarom heeft het denken over homo-hetero alles te maken met het denken over man-vrouw.

Bevrijdend

Wanneer in Galaten 3 het onderscheid ‘mannelijk en vrouwelijk’ wordt gerelativeerd, is dat ook bevrijdend nieuws voor homo’s. Ik denk dat we deze uitspraak daarom mogen aanvullen met: in Christus is er geen homo of hetero meer. En ‘in Christus’ betekent tevens: in het lichaam van Christus, de gemeente. Binnen de gemeente zijn dit geen relevante onderscheidingen meer. Dit lijkt misschien op het leggen van moderne opvattingen in de bijbeltekst. Ik zeg niet dat dit de opvatting van Paulus is, maar het is een creatieve vertolking met het oog op hedendaagse vragen. Dan blijkt zo’n oude bijbeltekst een moderne vraag goed te verdragen en een reservoir aan betekenissen te hebben.

Lanser verdedigt vervolgens dat na de afgelopen decennia vol bezinning de tijd rijp is om ‘van homoseksualiteit een status confessionis te maken’. Een zaak van belijden dus.

Op het spel staat de identiteit van de kerk als lichaam van Christus, waarin principieel de scheidingen tussen mannelijk en vrouwelijk, homo en hetero zijn opgeheven. Het aanvaarden van die scheidingen heft de kerk als verzoeningsgemeenschap op.

Wonderlijk genoeg sprak de synode van de CRC zich tevens belijdend uit over de verzoening in Christus. Haar stevige orthodoxe standpunt in deze kwestie wordt mijn inziens ondermijnd door wat de synode vervolgens uitspreekt over homoseksualiteit. De verzoening in Christus wordt in haar uitwerking niet serieus genomen.

In het ND van 1 augustus volgde een reactie van dr. Maarten Klaassen en ds. Rinie van Reenen op zowel Te Velde als Lanser. Ds. Klaassen probeerde onlangs de zaak van de homoseksualiteit via

een gravamen op synodaal niveau aan de orde gesteld te krijgen binnen de PKN, maar ving tot nu toe bot (zie wat ik in het vorige nummer van Verhoeven overnam). De titel van hun reactie is veelzeggend genoeg: 'Ja, homoseksualiteit is een belijdeniskwestie'. De kern lijkt me het volgende stukje, middenin hun kritiek op het betoog van Lanser:

'Het betoog van Te Velde dat we deze thematiek niet op de spits moeten drijven is sympathiek maar naïef'

Zijn toepassing van Galaten 3 vers 28 (een vaak misbruikte tekst) is theologisch abominabel. Als Paulus zegt dat allen zonder onderscheid tot het lichaam van Christus behoren, bedoelt hij daarmee natuurlijk niet te zeggen: 'ongeacht hun manier van leven'. Hij maakt juist regelmatig (zoals in 1 Korintiërs 6 vers 10) duidelijk dat je met sommige leefstijlen onmogelijk het Koninkrijk van God kunt binnengaan. Waar wij Lanser wél gelijk in geven, is het grote gewicht dat hij hecht aan de visie op homoseksualiteit. Het betoog van Te Velde dat we deze thematiek niet op de spits moeten drijven is sympathiek maar naïef. Het is goed zo lang mogelijk elkaar vast te houden. Het is ook nodig dat we een theologische strijd niet zodanig voeren dat mensen in pastorale nood het onderspit delven. Echter, beide overwegingen mogen geen reden zijn het punt van homoseksualiteit theologisch en kerkelijk te bagatelliseren. De kerk moet de waarheid spreken, alleen dán kan ze in nood echt de weg wijzen. Terecht heeft de CRC gezegd dat het accepteren van homoseksuele relaties tegen het belijden van de kerk in gaat. Om diezelfde reden heeft een van ons (Klaassen) een gravamen (bezwaar) ingediend met verzoek tot een bijbelse revisie van ordinantie 5.4 van de Protestantse Kerk in Nederland. Hierbij knoopte hij aan bij het oordeel van wijlen hoogleraar ethiek Gerrit de Kruijf dat de visie op homoseksualiteit het belijden van de kerk raakt.

Klassen en Van Reenen zijn dan ook van mening 'dat de veranderde visie de kerk tot belijden dringt'. De discussie kreeg een vervolg. Zie hierna. ■

Nieuw: Cahier 133

Hugenoten en hun strijd voor vrijheid van godsdienst

De hugenoten, de Franse gereformeerden uit de 16e tot de 18e eeuw, zijn vooral bekend gebleven doordat er maar liefst 8 korte oorlogen naar hen genoemd zijn. De achtste oorlog eindigde met een 'lange vrede' waarin een koninklijke belofte gold dat de strijd voorbij was en dat er in een zekere tolerantie met elkaar zou worden samengeleefd (Edict van Nantes, 1598). In 1685 trok Lodewijk XIV het Edict van Nantes in. Pas in 1787 werd de tolerantie opnieuw afgekondigd. Maar deze nieuwe tijd bracht na twee jaar al de Franse Revolutie. Die keerde zich tegen elke vorm van religie. De menselijke rede zou voortaan de dienst uitmaken. Gingen de hugenoten daarin mee?

133

STICHTING WOORD & WERELD

Hugenoten en hun strijd voor vrijheid van godsdienst

1560-1787

Dr. Harm Veldman

Prijs bij abonnement op de cahiers € 10,88
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel voor € 13,50

Bestel nú op www.woordenwereld.nl!

Uw vertrouwde christelijke bladen blijven lezen? Dat kan via de CBB!

De CBB, de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, heeft een grote collectie lectuur in grootletter en gesproken vorm.

Kijk op www.cbb.nl, bel naar 0341-56 54 77 of mail naar klantenservice@cbb.nl en vraag onze gratis catalogus aan.

Postbus 131, 3850 AC Ermelo
Paul Krugerweg 39, 3851 ZH Ermelo
0341-56 54 77 • WWW.CBB.NL • klantenservice@cbb.nl

UIT NEDERLANDS DAGBLAD
VAN 5 AUGUSTUS 2022

Op de reactie van Klaassen en Van Reenen ontstak een andere PKN-predikant, ds. Jan de Visser in toorn. Hij uit die in het ND van 5 augustus onder de titel: 'Homoseksualiteit heeft nergens in de belijdenis van de kerk enige rol gespeeld'. Dat is gelijk ook de strekking van zijn hele artikel. Volgens hem kom je het woord homoseksualiteit nergens in de belijdenis tegen en wordt ook nergens 'een beschrijving van het huwelijk gegeven, aan de hand waarvan je je positie ten opzichte van bijvoorbeeld het homohuwelijk kunt bepalen'. Klaassen en van Reenen, die zich slechts op één theoloog uit 2000 jaar kerkgeschiedenis weten te beroepen hebben zowel het belijden van de kerk als de meerderheid binnen eigen kerkverband tegen zich. De Visser sluit af met:

Homoseksualiteit en het belijden van de kerk (2)

Klaassen en Van Reenen stellen ook nog dat Klaassens gravamen door de classicale vergadering Delta is afgewezen omdat het niet het belijden van de kerk zou raken, maar dat is onjuist. De classis heeft Klaassen laten weten, dat de synode in deze zaak al een definitieve en onherroepelijke uitspraak gedaan heeft in een zaak met exact dezelfde argumenten. Daarom is het bezwaar niet ontvanke-lijk verklaard, en daarom is er nadrukkelijk niet inhoudelijk op zijn bezwaar ingegaan.

'Naïef', zo noemen Klaassen en Van Reenen in een kort ingezonden (in het ND van 11 augustus) De Vissers beweringen. Wanneer in zondag 41 HC onkuisheid wordt afgewezen omvat dat 'alle vormen van seksueel gedrag buiten de relatie van man en vrouw in het huwelijk'. Die overtuiging is heel de kerkgeschiedenis door leidend geweest. In het RD van 12 augustus mag Klaassen een veel langere reactie plaatsen onder de titel 'Homoseksualiteit raakt echt aan belijden kerk'. Hij is van de kracht van De Vissers argumentatie begrijpelijkerwijze niet erg onder de indruk.

Nee, inderdaad: het woord "homoseksualiteit" komt in de kerkelijke belijdenis niet voor. En dat is logisch. Niemand dacht erover de Bijbelse visie daarop te moeten staven in een belijdenisgeschrift, omdat die evident was. Van kerkvaders tot reformatoren en velen na hen: ze zijn zonneklaar in hun afwijzen van de homoseksuele praxis. Het kost weinig moeite om uit de exegese van de kerk der eeuwen tientallen voorbeelden te noemen om dat te onderbouwen. Tot ver in de 20e eeuw was dit de algemeen aanvaarde visie in de wereldkerk. Waar oosters-orthodoxen, rooms-katholieken en protestanten ook van mening over mochten verschillen, niet hierover. Bavinck, Barth, maar ook een hedendaagse eminente nieuwtestamenticus als N. T. Wright laten er geen misverstand over bestaan hoe de Schrift op dit punt uitgelegd moet worden. Zij zouden het er van harte mee eens zijn dat dit terdege het belijden van de kerk raakt.

Strijdig met belijden

Als ds. De Visser stelt dat tegenstanders van homoseksuele relaties 'het belijden van de kerk (...) in ieder geval niet achter [zich] hebben staan', dan is dat feitelijk onjuist. Want al spreekt de belijdenis niet expliciet over homoseksualiteit, zij doet dat wel impliciet. De 'onkuisheid' waarover de Heidelbergse Catechismus in zondag 41 spreekt, omvat alle vormen van wat de Schrift "porneia" noemt: alle vormen van seksueel gedrag buiten de relatie man-vrouw in een huwelijksverbond, dus ook homoseksueel gedrag. De belijdenis heeft dus op dit punt het Schriftgetuigenis achter zich staan.

Als dan de Protestantse Kerk het zegenen van homoseksuele relaties toestaat, handelt ze daarmee in strijd met haar eigen belijden en – nog veel belangrijker – de Heilige Schrift. Als ds. De Visser stelt dat de synode met ord. 5.4 (het kerkorde-artikel dat ruimte biedt voor het zegenen van andere relaties dan het huwelijk tussen man en vrouw) "een definitieve en onherroepelijke uitspraak heeft gedaan", is dat een schokkende bewering. Het is een veeg teken als in de kerk iets onherroepelijk is. Dan staat de kerk boven het Woord in plaats van andersom.

Het lijkt er helaas op dat dit inderdaad het geval is in de Protestantse Kerk. Echter, wat synodes ook besluiten: zodra en zolang kerkelijke uitspraken met het Woord van God in tegenspraak zijn, hebben zij geen enkele zeggingskracht en geldingskracht.

De kerk is gelukkig groter dan de Protestantse Kerk. Als we de "democratie van de geschiedenis" laten meespreken, is snel duidelijk hoe de verhoudingen liggen. Om maar niet te spreken over de grote meerderheid van de wereldkerk vandaag de dag.

Klaassen wijst als voorbeeld op de Lambethconferentie die onlangs door de Anglicaanse kerken werd gehouden. 'Een grote meerderheid van de Anglicaanse Kerk wil besluiten vasthouden aan een verklaring uit 1998 waarin de homoseksuele praxis wordt afgewezen als zijnde strijdig met de Bijbel.' Klaassen sluit zo af:

Westers fenomeen

Acceptatie van homoseksualiteit is een recent verschijnsel, ingegeven door een nieuwe hermeneutiek en sterk beïnvloed door de omringende cultuur. Het is met name een westers fenomeen dat zich groten-deels voordoet in een sterk krimpde, vergrijzende kerk. De uitspraak van een Afrikaanse bisschop tijdens de Lambethconferentie dat driekwart van de Anglicaanse Kerk een andere mening is toegedaan, zal niet ver naast de waarheid zitten. Dat is wel de kerk van de toekomst.

'Acceptatie van homoseksualiteit is een recent verschijnsel, ingegeven door een nieuwe hermeneutiek en sterk beïnvloed door de omringende cultuur'

Als afsluitend commentaar geef ik nu een aantal opmerkingen door die mijn collega Anne van der Sloot mij toezond. Hij had ermee in het ND willen reageren op bovenstaande discussie en met name op de beweringen van Sieb Lanser. Het ND wilde de discussie echter sluiten met het korte ingezonden van Klaassen en Van Reenen. Met zijn toestemming en mijn inhoudelijke instemming publiceer ik zijn bijdrage.

Lanser kan het niet rijmen dat de synode van de CRC zich enerzijds zo confessioneel-belijnd weet uit te spreken over de verzoening door Christus' bloed, anderzijds het toelaten van homoseksuele relaties in

de kerk afwijst. Volgens hem vloeit uit het verzoeningswerk van Christus juist het omgekeerde voort, namelijk dat de kerk geroepen is om de erkenning van homoseksuele relaties in de kerk tot een status confessionis te maken. Lanser baseert zich hierbij op Galaten 3:28, waar de apostel Paulus zegt, dat onze identiteit in Christus gelijk is. Dat betekent volgens Lanser, dat er in de kerk als verzoeningsgemeenschap geen onderscheid meer is tussen man en vrouw. En ook dat alles wat tussen mensen nog structurele scheiding brengt, strijdig is met het belijden van de kerk. In dat verband wijst hij ook op de weigering om de vrouw in het ambt toe te laten.

‘Volgens Galaten 3:27 en 28 ligt juist in de genadige toerekening van Christus’ gerechtigheid ons aller gelijkheid voor God in de kerk’

Me dunkt dat de gedachtegang van Lanser getuigt van de nodige radicaliteit en snelheid. Van Christus’ verzoeningswerk wordt door hem direct de overstap gemaakt naar het verzoeningswerken van de kerk. Alsof deze werken van de kerk in het verlengde liggen van Christus’ zoenoffer, als een directe aanvulling daarop. Er is bij Lanser geen geduld om eerst de aandacht te vestigen op de betekenis van Christus’ volmaakte verzoeningswerk en op de roeping van ons zondaren om in geloof Christus als onze Borg en Middelaar te omhelzen. Hij snelt direct door naar de opdracht die de kerk heeft als verzoeningsgemeente. Als was Christus Jezus een Mozes 2.0., ofwel een nieuwe Wetgever, die ons opdraagt om in navolging van Hem verzoeningswerken te doen. Maar Jezus Christus is voor alles onze Middelaar die in onze plaats voor ons aan Gods gerechtigheid heeft vol-

daan. Aan de genadige ruiling (Hij onze zonde én wij Zijn gerechtigheid) hebben we deel in de weg van het geloof alleen. Het valt te betreuren dat Lanser aan dit alles is voorbijgegaan. Want als gevolg daarvan kan hij noch aan de wet noch aan het evangelie recht doen. Zo benoemt hij niet wat de wet zegt over homoseksualiteit en over de positie van de vrouw in de gemeente. En wat het evangelie betreft benoemt hij niet, dat wij door het volkomen verzoeningswerk van onze Here Christus als christgelovigen kinderen van één Vader worden zijn, voor wie geldt, dat onze gerechtigheid voor God bestaat in de vergeving van onze zonden en de toerekening van Christus’ gehoorzaamheid.

Dit alles is toch wel een gevoelig gemis als het gaat over het benoemen van het belang van onze gelijkheid in de kerk. Want volgens Galaten 3:27 en 28 ligt juist in de genadige toerekening van Christus’ gerechtigheid – het met Christus bekleed zijn, waarvan onze doop ons spreekt – ons aller gelijkheid voor God in de kerk. Dat hieruit in ons leven hier en nu ook het opheffen van alle structurele onderscheid tussen man en vrouw voortvloeit moge, zoals Lanser zelf zegt, getuigen van een creatief gebruik van de Schrift, maar het is niet gegrond op wat de Heilige Geest ons in de Heilige Schrift zegt. Deze leert ons dat Gods Zoon als Knecht des Heren met Zijn verzoeningswerk Zich keert tegen de zonde, de dood en de duivel, maar niet tegen de scheppingswerken van Zijn Vader door Wie Hij gezonden is. Bovenstaande laat zien, dat voor beantwoording van de actuele vragen van ons als christenen vooral verdieping van de kennis van Christus (= fides quae, de geloofsinhoud) vereist wordt. Zo’n verdieping zal ook in breder opzicht ten goede kunnen komen aan kerk en christenheid, die momenteel gebukt gaat onder apathie en onverschilligheid, m.n. ook ten aanzien van de gezonde leer.

Zowel Klaassen als Van der Sloot hebben volgens mij in deze discussie genoeg op tafel gelegd om des te meer ervan overtuigd te raken hoezeer Verhoeven gelijk heeft als hij stelt dat de kerk toch niet kan blijven zwijgen... ■

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING WOORD EN WERELD

Voorzitter
Ds. J. Wesseling (a.i.)
Secretaris
W. Hindriks
Penningmeester
G.F. Slump

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie
Dr. P. Boonstra
Eindredactie
D.E. Slump-Schoonhoven
Redactie
Ds. S.M. Alserda
Drs. H.J. Boiten
Drs. C. van Dijk
Dr. B. van Egmond
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Ds. S.M. Alserda
Melkweg 49, 7904 ER Hoozeveen
Tel.: 06-165 61 146
Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA
Ds. J. Beekhuis, Hoozeveen
Drs. L. Bezemer, Hattem
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
J.H. Bollemaat, Dalfsen
H. Boomstra, Den Helder, tekeningen/cartoons
A.C. Breen, Dunsborough, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Veenendaal
Ds. H. Drost, Grafhorst
Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)
Drs. L.W. de Graaff, Heerde
Drs. B.P. Hagens, Soest
Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen, Kampen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
Ds. R.Th. Pos, Steenwijk
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G. Slings, Lelystad
Ds. A. van der Sloot, Steenwijk
Dr. R.T. de Velde, Wezep
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Veenendaal
Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

Basisontwerp: Studio TinekeWerk
Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk
Druk: VellendrukkerijBDU b.v., Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken is ook op Daisy-cd en Webbox verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden,

tel. 0341-56 54 77, e-mail
klantenservice@cbb.nl.

Adreswijzigingen en/of opzeggingen

INTERNET:
• www.woordenwereld.nl
• woordenwereld@spabonneservice.nl
• naderbekeken@spabonneservice.nl
POSTADRES:
• Woord en Wereldabonneservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn
TELEFOON:
• 088 - 110 20 42
• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:
tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:
www.woordenwereld.nl/klantenservice

Meer informatie en uitgebreide abonnementsvoorwaarden op
www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:
Nader Bekeken € 40,50
Nader Bekeken + 4 cahiers € 81,00
Nader Bekeken studenten € 23,75
Nader Bekeken PDF € 23,75
Nader Bekeken PDF (buitenland Europa) € 34,25
Nader Bekeken PDF (buitenland overig) € 44,50
Cahiers bij abonnement (per jaar) € 43,50
Cahiers, losse verkoop € 13,50
Bankrekeningnummer:
NL 75 INGB 0007 2255 58
Bic-code: INGBNL2A
Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso).
Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,--

Bankrekeningnummer voor giften:
NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

www.woordenwereld.nl

ISSN 1380 - 3034

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legatee (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis + het eerste jaar 50% korting!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

Kijk eens op onze website!

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- De laatste nummers van Nader Bekeken bekijken.
- De nodige informatie over de nieuwste cahiers vinden.
- Direct een (deel van een) artikel uit het nieuwste nummer downloaden.
- Nummers die langer dan een jaar geleden verschenen zijn als pdf verkrijgen.
- Met de uitgebreide zoekfunctie, heel gemakkelijk, allerlei onderwerpen waar iets over geschreven is, vinden.

De dieren

De landman gaat, nu de avond is gevallen,
en de arbeid slaapt, voor 't laatst zijn hoeve rond;
hij keurt het werk der knechts in schuur en stallen,
en als zijn schaduw volgt hem trouw de hond.

Hij toeft bij 't vee, en luistert hoe het ademt;
rond schoft en horen hangt een warme damp,
die met een geur van zomer hem bewademt,
en in een nimbus nevelt om de lamp.

Dan loopt hij tastend langs de ruif der paarden,
verwelkomd door een dreunend hoefgeklop;
hij spreekt hen aan, en streelt een ruig behaarde,
een speels hem toegestoken manenkop.

En als hij eindelijk, rustig na 't volbrachte,
de handen boven 't vlamvend houtvuur heft,
vervult hem nog de ontroerende gedachte
aan wat rondom hem leeft en 't niet beseft.

Hij peinst, en leest in 't boek met koopren sloten
het hoofdstuk uit, dat Noachs tocht beschrijft,
hoe de arke met haar simple reisgenoten
lang op de oeverloze zondvloed drijft.

Gans in het wonderbaar verhaal verloren,
terwijl hij mijmrend in de haardgloed staart,
lijkt het hem of, door God daartoe verkoren,
hij met zijn dieren over 't water vaart.

AART VAN DER LEEUW (1876-1931)
UIT: *OPVLUCHTEN*, 1922

Als onderwijzer op de lagere school in 1965 liet ik mijn leerlingen gedichten uit het hoofd leren en opschrijven in een mooi schrift. Ook dit vers.

Meer dan 50 jaar later nam een van hen afscheid als hoogleraar. Ik schreef hem dat ik hoopte dat er ook wat poëzie in zijn afscheidscollege zou sluipen. Hij schreef me terug, dat er indirect een klein stukje poëzie in terecht was gekomen.

's Avonds bij het afsluiten als hij door de tuin om het huis loopt, gaan delen van dit gedicht door zijn hoofd. 'In dat gedicht wordt zo prachtig onder woorden gebracht, hoe verbonden mensen (in dit geval de landman) zich kunnen voelen met de dieren, en het is mede dankzij dit gedicht dat ik ook die verbondenheid voel. Het is die verbondenheid die terugkomt in mijn pleidooi voor 'planetary health'. Zo zie je hoe een onderwijzer 55 jaar later nog invloed kan hebben op zijn leerlingen', aldus mijn hooggeleerde leerling.